

Saulius
mladšej
ri zača
a vnies
umeleck
matiku

Orech
moriadr
a dospie
nej ceste
Saltenis
rovi nev
dý hrdi
do sveta
objektív
vzdať do
nický, g
žitých m
nuje ot
kvapivo
poeticko
uplatňuj
a Ja so
romanti
dramatic
plastick
— to vše
vitaná a
ka.

HEŠ, ZUBATÁ, HEŠ!

V ten deň, keď na oblohe vzbĺkla žiara požiaru, prasklo mi slepé črevo a celé brucho mi zalial hnis. Položili ma na stôl pod veľkú lampu a spýtali sa ma:

— Andrius Šatas, viete rátať?

— Ak treba, môžem aj do tisíc, — vystatoval som sa a začal som usilovne rátať, lenže som sa pomýlil a musel som začať odznova.

V tom čase už Kaminkasovie maštal' blčala v ohni a jazyky plameňov olizovali oblohu. Brat môjho otca Boleslovas Šatas nebol ani radový požiarnik, ani požiarnický veliteľ, ale ako prvý si vyhrnul golier na saku a vrhol sa rovno do pažeráka plameňov. V ten deň som vdýchol éter a ani som nežmurkol, keď mi vyrezali slepé črevo a vyčistili brušnú dutinu. Brat môjho otca Boleslovas Šatas nebol požiarnik, ale jednako zachránil pred smrťou jedno z piatich prasiat Kaminkasovcov. Sako mal zafúlané od sadze, obocie mu obhorelo, ale rozpačito povedal, akoby sa hanbil, a ospravedlňoval za svoj čin obyvateľom mestečka, ktorí sa zhŕkli pri plotoch:

— Keď do domu vnikne hej, nechá aspoň múry, ale oheň sa nezľutuje nad ničím.

A naozaj, keď som sa už bez slepého čreva vrátil domov, ostali z Kaminkasovie maštale iba spomienky a holé základy. Večer toho istého dňa, keď sa zo zhorreniska ešte dymilo, brat môjho otca Boleslovas nasmelo zaklopal na dvere Kaminkasovie domu. Chcel sa len opýtať, či sa nenašli okuliare, ktoré stratil pri požiaru, pretože bez okuliarov je ako bez rúk. Lenže

nič sa neopýtal, lebo celá Kaminskasovie rodina — Kaminkas, jeho žena Kaminkasová, najkrajšia a najtichšia žena v mestečku, ich deti, dcéra Liuka a syn, ktorého prezývali Krpáň — sedela za stolom a v pote tváre sa napchávala prasiatkom, ktoré zachránil Boleslovas. Kaminkas nepozval Boleslovasa k stolu, len naliat za pohárik pálenky a kázal Liuke:

— Liucina, daj mu to!

Boleslovas vypil pálenku vo dverách.

— Liucina, daj mu obhrýzf nejakú kosť, — povedal potom Kaminkas.

Liuka vyprskla od smiechu a opäť sa pohla k dverám.

— Dieťa moje, vari som bez okuliarov naozaj taký smiešny? — spýtal sa Boleslovas.

— Nevie, — odvetila ľahavú Liuka.

Brat môjho otca si kosť nevezal, len pohladkal Liuku po hlave a smutnými očami bez obočia pozrel na Kaminkasa:

— A ja som si myslel, že ste človek.

— Tiež som si to myslel, — užkrnul sa spotený Kaminkas. — Veď som nikoho nežiadal, aby skočil do ohňa.

A zabuchol dvere Boleslovasovi pred nosom.

Keď som sa vrátil z nemocnice, popol zhoreniska už dávno vychladol, rozvial ho vietor a mne bolo veľmi ľúto, že som nemohol vidieť horiacu maštal, kde voľakedy zdochla krava, ktorú Kaminkasovcom predal môj starý otec.

Vtedy bolo leto v rozkvet, také leto, aké sa pri-trafi hádam iba raz v živote, a všetky ostatné letá sa zdajú nepravé v porovnaní s tým jediným. No prečo je to tak — ktohovie. Ako dnes vidím jasný slnečný deň, vypaseneho prekvapeneho kocúra, ktorý sa šmýkal po rozpálenej plechovej streche, na podobločnici pohár s čiernymi štetinami z brady v mydlovej vode, čo sa ponášala na včerajšiu bielu kávu.

Ležal som v spacej sieti medzi dvoma javormi, bol som zababušený do zimníka a vlneného šálu a cítil som sa tak, akoby som bol vykonal hrdinský čin, pretože všetci jednostaj húdli, že ma len tak-tak vytrhli z mocných pazúrov smrti. Brat môjho otca Boleslovas sa pri tejto príležitosti vyparádil do bielej pásikavej košele bez goliera. V ten deň sa mi dalo, že celý svet sa na mňa usmieva a triumfuje, a brat môjho otca Boleslovas mi pripol na zimník svoje tri medaily a rad. Hojdal spaciú sieť a vyhrával na ústnej harmonike; kocúr sa ďalej plazil po rozpálenej streche a mraučal, potom sa čohosi zľakol, pozrel na nás a ja som sa nahlas rozosmial. Mój otec a matka vyšli do pitvora pozrieť, ako sa smejem. Usúdili, že len Boleslovasovi sa podarilo rozosmiať ma, a pochvalne mu prikyvovali hlavou.

— Boleslovas, — povedal som. — Ak niekedy budnem na tento deň, musíš mi ho pripomenúť.

— Naozaj je to nádherný deň, — ozval sa Boleslovas, pozrel na plechovú strechu, čo sa ligotala na slnku, vytiahol z vrecka akýsi predmet zabalený do vreckovky a podal mi ho.

— Nechce sa mi jesť, — povedal som.

Boleslovas fúkol do ústnej harmoniky a smutne sa usmial:

— Keď si ležal v nemocnici, povedal som: „Choď preč, zubatá, od syna môjho brata Andriusa Šatasa — veď ešte neochutnal orechový chlieb. Heš, zubatá!“

— Heš! — zopakoval som, hodil som rukou a kocúr sa zošmykol z plechovej strechy.

Odhryzol som kúštik trochu lepkavého a akéhosi čudného chleba, ktorý chrumkal medzi zubami, a ústa mi naplnila vôňa orechov. Boleslovas začal hrať na ústnej harmonike a naďalej jednou rukou hojdal spaciú sieť.

— Heš, heš, — opakoval som spevavo, hojdajúc sa vysoko nad zemou.

Na zimmíku mi štrngali medaily a jemná, osviežujúca vôňa orechov z mojich úst zaplnila celú oblohu nad stromami, nad bzučiacimi telefónnymi drôtmi, nad družstevným dvorom zbrázeným koľajami, nad Finckelsteinovým holičstvom aj predajňou petroleja a ľudom od tejto vône stepleli studenomodré oči, ostali orieškovohnedé, s dvoma zlatými iskričkami.

OHEŇ, KTORÝ SPÁLIL BOLESLOVASA

„Narodili sme sa ako Litovčania!“ vyspevoval si každé ráno pri holerí Antanas Šatas, môj otec, a nikdy sa nezamýšľal nad tým, že jeho rodný otec, môj starý otec, bol kulak. No obidvaja s Boleslovom sme sa zo všetkých síl usilovali prevychovať ho. Keď starý otec predal Kaminskasovcom svoju kravu s ľudozvučným litovským menom a tá na druhý deň zdochla, len sa krivo uškrnul:

— Čo sa dá robiť, poľský šľachtic nie je sedliak, ale zlodej! — Pretože v mladosti mu akýsi Poliak odrezal britvou vrecko so všetkými peniazmi a starý otec prorokoval: — Dnes mi šlohli mešec, a zajtra nám ukradnú Vilnius.

Keď sa Boleslov zoznámil s mojou mamou, povedal jej otvorene:

— Bol by som veľmi šťastný, drahá, keby ste šli so mnou do kina.

— Prečo nie, — odvetila mama.

A tak chodili dva a potom aj tri razy v týždni do kina. No vtedy zasiahol starý otec a zákerne sa spýtal:

— Boleslov, šíria sa chýry, že sa chceš stať otcom môjho milovaného vnuka Andriusa Šatasa...

— Veľmi by som chcel, — prikývol Boleslov a vydržal jeho pohľad.

— Boleslov, vari ti čert rozum pomútil?

— Ale nie, — odsekol Boleslov a sklopil zrak.

— Pomútil, neškriep sa s otcom. Tuším mám najvyšší čas pripraviť sa, že mi pukne srdce, pretože bohvie, čo ešte vyparatíš...

A starý otec sa nemýlil, keď sa pripravoval na to, že mu pukne srdce, lebo keď Boleslov naposledy zašiel do kina, zveril svoju mamu Elyte do opatery môjmu otcovi Antanasovi a sám ufujazdil do Španielska. Španieli mali obrovskú radosť, keď ho zazreli medzi sebou. Napríklad mu hovoria: „Ustupujeme, Boleslov, krv nám zaliala oči.“ A Boleslov si vytrie oči a zavrtí hlavou: „Viete, nie som bežec, mám slabé pľúca.“ A čo by ste ho aj zabili, súka do seba orechový chlieb a páli do fašistov z gulometu. A tí kričia: „Vzdaj sa!“ S Boleslovom sa nedalo vždy dohovoriť ani po litovsky a po španielsky vedel iba „No pasaran!“ a basta. No Boleslov sa kruto prerátal, keď zveril svoju mamu Elyte do opatery môjmu otcovi, pretože ten ju vedel ochrániť pred sebou iba dva roky.

Boleslov mal tuberkulózu, ako aj môj otec, na jeho slabé pľúca bolo treba streptomycín alebo čosi také. Môj starý otec daroval v pravej chvíli sovietskej vláde svoju pôdu, predal dom a za získané peniaze kúpil desať gramov streptomycínu. Dlho si lámaval hlavu, ktorému synovi má dať prednosť, pretože desať gramov lieku bolo pre pľúca obidvoch to isté ako kvapka vody na rozžeravený kameň. A tak Boleslov v rozpakoch povedal, že jeho pľúca sa celkom zaobídu bez toho zázračného lieku. Môj otec chápavo mlčal, nič nenamietal a jeho pľúca vstrebali všetok streptomycín ako vyprahnutá pôda blahodarnú dažďovú vlahu. Boleslov už možno naozaj nepotreboval nijaký liek, pretože v jeden krásny deň, keď sa v mestečku objavil cirkus, s ktorým ušla Kaminskasová, podišiel k mojej mame a ťažko dýchajúc povedal:

— Bol by som veľmi šťastný, keby ste so mnou zašli naposledy do cirkusu.

— Dobre, Boleslovas, — odpovedala clivo moja mama, ktorá stála v kuchyni medzi hrncami. — Keď sa zotmie, pokúsím sa odísť.

No keď sa zotmelo, musela zašávať môjmu otcovi deravé nohavice a potom už bolo veľmi neskoro.

A Boleslovas pozeral v cirkuse sám, ako jeden chlap celkom obyčajnými, nie oceľovými čelustami rozhrýza klince ako orechy a vyplúva oheň. A Kaminskas v tom čase splietal z motúzov korbáč, lebo jeho žena Kaminskasová nemohla odtrhnúť oči od chlapa s obyčajnými, nie oceľovými čelustami. Vedno s Liukou a Krpáňom sedela takmer na každom predstavení.

Keď Kaminskas napokon splietol korbáč a začal vyháňať Kaminskasovú z cirkusu s revom: „Tu je maštaľ, smrdí to tu ako v maštali!“, Boleslovas ho schmatol za ruku:

— Vy sám ste z maštale! — Boli to posledné Boleslovasove slová, ak nerátame niekoľko španielskych, pretože na sluchách mu vystúpili žily a oheň, ktorý — ako sa vraví — mu celý život netlel, ale jasne blčal v prsiach, zrazu vyšľahol von...

TERAZ, CHVALABOHU, NIE JE STREDOVEK

Kosti sa zjavovali a znova mizli, lebo pri jesennom rýľovaní ich vyvracali na povrch a na jar ich znova zakopávali. Kosti boli mojím jediným zdrojom príjmov a jedinou nádejou, že uvidím siedmy raz po sebe Tarzana, ktorý sa vymanil zo železnej klietky na voľné priestory džunglí. Šesť ráz mi dal peniaze na film otec, ale na siedmy raz sa zatal, čo by som sa roztrhal — vraj dosť, aj tak už vrieskaš zo sna, nedáš mi spať. Pozrimeho, aký pán! Ak chceš byť nezávislý, poraď si sám, ako vieš. Nuž som blúdil po záhradách a zbieral kosti. Kostičiek bolo vcelku dosť, ale mohlo by ich byť aj viac. Za poštou sa už začínalo

/12/

panstvo Kaminskasovcov. Len čo človek vystrčí nos spoza pošty, vynorí sa ihneď odkiaľsi tá striga Liuka a začne zapárať. Nuž aj v ten deň priam vyrástla spod zeme celá trojica Kaminskasovcov — Liuka, Krpáň a ich najstarší brat, ktorého prezývali Žubrienka a ktorého neskôr posadili do basy za to, že do krvi zmlátil vlastnú tetu, a ešte za čosi — a všetci traja mi rozkázali, aby som vysypal kosti na zem. Žubrienka, odporné individuum s plochou hlavou — možno preto, lebo Kaminskas ho bil akoby vopred za tetu už v matkiných útrobach — zodvihol najväčšiu kosť s niekoľkými zubami, prezrel si ju a zvrátil čelo:

— Vieš, čie sú to kosti?

— Tu nie je vaša záhrada, — povedal som a začal som hádzať kosti nazad do vedra.

— Jasne vidieť, že je to ľudská čeľusť! — usúdil Žubrienka.

— Kravská, nie ľudská, — namietol som.

— Aha! — skríkol Krpáň, — Predáva nám zdochnuté kravy a potom si ešte príde po ich kosti!

S ním a s Liukou by som si hravo poradil, ale Žubrienka ma schmatol za ucho a hromovým hlasom vyhlásil:

— Odrežeme mu ucho. Nože ho podržte, kým si vytiahnem nôž.

Teraz takýto nôž nenájdete ani za bieleho dňa s lampášom... Žubrienka otvoril nôž, prešiel palcom po ostrí a výrečne pozerajúc na mňa, oplúval nož a brúsil čepeľ o kosť. Krpáň sa mi oprel kolenom o bok a pritiahol si moje ucho.

— Čo keby... sme mu ucho neodrezali... čo keby sme ho iba vystrašili? — Liuka si zahryzla do pery.

Keď som nakoniec otvoril oči, ohmatal som si ľavú stranu hlavy — bola tam prázdnota a chlad. Žubrienka mal na dlani moje ucho a zazdalo sa mi, že sa ešte hýbe ako živé. Liuka sa bojzливо postavila na prsty nôh, tiež chcela pozrieť na ucho, ale Žub-

/13/

rienka ju odsotil a strčil si ucho do vrecka. Tak s pohvizdovaním aj odišli, chvalabohu, zabudli na kosti. Chytro som ich nahádzal do vedra a utekal som domov. Celá rodina odhodila lyžice a vyskočila spoza stola:

— Čo sa ti stalo? Zbili ňa?

— Nie, dnes ma nebili, — vzlykal som. — Len mi chceli odrezat ucho.

Otec si oddrhol, kázal mi, aby som sa upokojil, a sadol si k stolu, pretože — ako povedal — teraz sú iné časy, chvalabohu, nie je stredovek, do ktorého by nás chceli nepochybne vrátiť všelijakí Kaminskasovci a im podobní. Chvalabohu!

POTKANY

Môj otec voľakedy nechodil do terajšej jednoposchodovej školy, ale do starej, drevenej, čo stojí oproti fare. Nebola to zlá škola, ale bola v nej záľaha potkanov. V živote som nevidel a podistým nikdy nevidím také potkanie hniezdo. Cez prestávky brúsili potkany po chodbách, nedalo sa s nimi nič robiť, cez vyučovanie trónili na peci, chvosty im ovisali dolu a pozerali na chrbát Skorpikisovej. Nebola to zlá učiteľka, nebola škodoradostná, ale zle počula. Kedysi absolvovala ženský kurz v Petrohrade; muža jej ešte za cára roztrhali vlci a aj ju prenasledoval celý život jeden vlk s bielymi končekmi uší. No našťastie vždy nosila so sebou písomné práce, nuž sedela na strome a hádzala vlkovi do papule horiace písanky. Možno práve preto potkanom nevenovala nijakú pozornosť. Skorpikisová ma učila iba jednu zimu, potom si musela pobaliť kufre a pobrat sa do starobinca.

Keď mi Liuka strčila do aktovky zdochnutého potkana a ja som sa potom pol roka pomočoval, starý otec prišiel do školy, ukrutne Skorpikisovej nabrýzgal a vy-

/14/

nadal jej do nerestníc. Skorpikisová ho počúvala s úprimným začudovaním — zdalo sa, že sa až od môjho starého otca dozvedela, že to nie je škola, ale potkanie hniezdo.

Liuka to všetko počúvala so záujmom a ani nežmurkla. Liuka bola najodpornejšia ženská, akú som videl. Liuka zabíjala palicou naše sliepky a pľula do studne, lebo podľa vlastného priznania bola striga a mala jedovatú slinu. A Kaminskas zavše v zlosti hovoril, že Liuka je dcéra pobealice. Nech je, ako chce, ale raz ju dolapím, polejem petrolejom a spálím, hoci úprimne povedané, bez tejto strigy by bol život veľmi nudný.

— Vážená, — povedal starý otec Skorpikisovej na záver. — Môj vnuk Andrius Šatas neprestúpi prah tejto školy, kým tu zostane čo len jeden potkan!

Zrazil palicou potkana z pece, priviazal mu k chvostu motúz a horiacim papierom ho podpálil. Potkan pravdaže pišťal ako najatý a ostatné potkany začuli jeho pišťanie. Ale starému otcovi sa to máľilo, vyhnať potkana na chodbu, obehol s ním všetky triedy, pôjd, pivnicu, zborovňu a nazrel dokonca aj do záchodu. Všetci žiaci sa vystrčili z oblokov a pozorovali, ako môj horlivý starý otec naháňa potkana po dvore. Potom si utrel pot, zastavil rozzúreného potkana, rozkrútil ho nad hlavou a z celej sily ho vyhodil do vzduchu. Potkan preletel nad tromi domami, vletel do otvoreného obloka a rozpleštil sa na stole u Kaminskasovcov, pričom padol pravdaže do kastróla s kapustnicou. Cha-cha! Lahko je smiať sa! Ale potkany od tých čias navždy zmizli a nikto ich viac v škole nevidel.

NEMEŇTE SA, PENIAZE

Na jar si môj starý otec ľahol do postele a ani za svet z nej nechcel vstať. Podozrieval som ho, že simuluje, lebo teraz som musel namiesto neho rúbať

/15/

raždie a podrezávať sliepky. Podrezávať sliepky je hnusná práca — človek zažmúri oči a pidliká, pidliká sliepke krk.

— Režeš opačnou stranou, — povedal s odporom otec.

— Tak si ich rež sám! — vykrikol som a hodil som sliepku aj nôž na zem. Lenže môj otec bol idealista, bridila sa mu krv a starý otec nevstával z postele, nuž som bol jediný chlap v rodine. Už to bolo pol roka, čo som ukradomky sledil za starkým cez škáru vo dverách, lebo už dávno som mal plné zuby povinnosti opatrovať ho a každé ráno vynášať nočník. Usiloval som sa ho politicky prevychovať a každý deň som mu prinášal čerstvé noviny.

Starý otec stonal, kašlal a ani mu na um neprišlo čítať, len si odtrhol z novín štvorcový zdrap, odpľul doň chrchel, pekne poskladal papier a zahodil ho pod posteľ.

No páčilo sa mu, keď som sedel na posteli a vysvetľoval mu, že život je zo dňa na deň lepší v porovnaní s jeho temnými buržoáznymi časmi. Uštipačne sa uškrnul a ukázal na truhlu, v ktorej ležal v naftalíne jeho čierny oblek z kvalitnej anglickej látky.

— Che-che, — ozval sa môj starý otec. — Nosím ho tridsať rokov, a nijako ho nemôžem zodrať. Aj do hrobu si ľahnem v anglickom súkne.

— Všetko je možné, — zíval som. — Ja nie som kulak, zoderiem nohavice za mesiac.

Vedel som, že ma má rád, ba aj mne sa, pravdu povediac, starký pozdával, bol celkom fajn. Nástoľčivo simuloval chorobu až do výmeny peňazí. Pamätám si ako dnes, že bola krutá zima a vietor postŕhal drôty elektrického vedenia. Poštár priniesol listy a odišiel, a vietor tak tresol dvere o múr, že dom sa od základov zatriasol. Môj otec sa svojim a maminým menom pýtal v liste z kurzu zvyšovania kvalifikácie, či som neza-

budol pozbierať slepačie vajcia a či neublížujem starému otcovi.

Pri menovej reforme sa v meste šírili poplašné chýry. Ja som však veril nášmu štátu a štát ma skutočne nesklamal. V ten deň, ako som už povedal, vietor strhol elektrické vedenie a ja som rátal úspory pri svetle petrolejky. Vtom vošiel do kuchyne starý otec v nočnej košeli. Zlostne som naňho zagánil, strčil som peniaze nazad do čajovej kanvice a zakryl ju vrchnákom.

— Hybaj do postele! — povedal som a uvedomil som si, že tentoraz už môj starý otec nesimuluje. Už-už chcel otvoriť ústa, začal sa ma chytať rukami, a zrazu sa zvalil na dlážku.

Odvliekol som starého otca pod pazuchy do jeho izby a horko-ťažko som ho uložil do postele. Pravdaže, bolo mi všelijako, lebo starý otec sa začal dusiť, lapal ústami vzduch a opakovať:

— Peniaze, peniaze... v kuchyni pod dlážkou!

— Upokoj sa, — povedal som mu. — Vymeníme aj tvoje peniaze.

No vtom som videl, ako načiahol ruku a vytiahol zo stolovej zásuvky sviečku. A nie obyčajnú, ale akúsi žltú, voskovú či akú, aké predávajú kňazi v kostole.

— Heš, heš! — hundral som a zuby mi drkotali, kým som nenašiel v kuchyni zápalky a nezapálil mu tú sviečku.

Starý otec pozeral na mňa akosi čudne, akoby s nemou výčitkou, akoby mu vôbec nešlo do hlavy, čo som zač. Potom sa tri razy nadýchol, akoby sa zberal ponoriť do vody, celý sa zachvel, akoby sa odrážal nohami od zeme, a odišiel na ďalekú plavbu.

Spätkujúc som vykĺzol na dvor — bola tam tma ako vo vreci — rozbehol som sa na poštu, opakujúc ako pokazená platňa:

— Heš... heš... heš...

Napísal som telegram otcovi a len vtedy mi došlo, že mám vo vrecku iba tridsať kopejok, ale dievča na pošte ich vzalo a povedalo, že viac nie som dlžen, akoby to boli nové, vymenené a podstatne hodnotnejšie peniaze.

Keď som dobehol domov, zacítil som už z diaľky smrad spáleniny a nerozvážne som si pomyslel, že to cez rozchliapené dvere vychádza duša môjho úbohého starého otca, keďže to bol starozákonný a dosť poverčivý človek.

No vysvitlo, že nebožtíkovi vypadla z rúk zapálená sviečka a po náraze vetra začala horieť posteľ. Starý otec upieral oči kamsi hore, za hlávik postele, tým smerom, kam sa odobral po odraze, ale skrivené pery mu stuhli v akomsi záhadnom úsmeve a zdalo sa, že každú chvíľu sa začne škodoradostne rehuňať a načahovať ruku v horiacom rukáve košele po noviny, aby do nich vyplul chrchel.

Hneď som zrazil plameň a uhasil oheň, ale až do svitania som sedel pri posteli s vedrom vody v obave, aby sa znova nerozhorel.

Na druhý deň pricestovali badateľne schudnutí rodičia. Ešte vždy zúrili vietor. Montéri opravili drôty a v dome sa rozsvietilo svetlo.

Môj úbohý starý otec sa nemýlil. Naozaj ho obliekli do obleku z anglickej látky a zavreli rakvu vrchnákom. Vtedy som prvý raz zistil, koľko mám príbuzných. Pri vykopanom hrobe sa zhromaždili dve otcove sesternice — obidve slobodné učiteľky, jeden predseda družstva, jeden hospodár z detského domova, fotoreportér okresných novín — všetci so ženami a deťmi — ba dokonca aj jeden notár s čudnými chumáčmi chlupov, čo mu trčali z nosa — bol to vzdialený príbuzný starého otca, ale otcov dobrý kamarát ešte zo školských lavíc. Celou cestou od domu po vykopaný hrob sa neprestával rozčuľovať nad kvalitou rakvy a jej farbou. Farba rakvy bola naozaj trochu prisvetlá a priveselá, pretože

som ju sám pomáhal stolárovi miešať a natierať, ale notár ma doslova poburoval. Aspoň na pohrebe môjho starého otca by mu nemali tie chumáče chlupov trčať z nosa tak bezočivo! Všetko ostatné šlo ako po masle: starého otca spustili na povrazoch opatrne do jamy, začali ju zasypávať hlinou a všetci príbuzní sa svorne rozplakali.

Aj mne vyhrkli slzy, pretože klopkanie hrúd o vrchnák rakvy neznie veľmi veselo. Notár vytiahol vreckovku a podal ju otcovi. Môj otec si utrel oči a obzrel sa, komu by mal odovzdať vreckovku, ale všetci si ju zaobstarali už vopred, tak ňou len dal znamenie dychovej kapele domu kultúry, ktorý doposiaľ spoľahlivo viedol. Potom sme sa všetci pobrali ťažkým krokom domov. Notár ma pohladkal po hlave a povedal:

— Drž sa, chlapče, drž sa!

Doma si všetci dôkladne umyli ruky, akoby sa báli akejsi nákazy, a posadali si k stolu. Pravdaže, nikto ani len nepomyslel na jedlo, no jednako sa na tento obed minul celý plat môjho otca. A zármutok každého z prítomných prevyšoval žiaľ ostatných.

Môj starý otec zatiaľ ležal pod zemou vo sviatočnom čiernom obleku ušitom pred tridsiatimi rokmi a ja som vôbec nepochyboval o tom, že toto buržoázne súkno nikdy nezhnije a nespráchnivie. Vypil som si za pohárik, očervenel som a rozopäl som si golier košele, potom som sa začal hniesdiť a nahlas kašľať. Notár ma objal okolo pliec a znova som musel rozprávať, ako môj starý otec vtiahol vzduch, zachvel sa a skončil, pričom začal horieť. Notár nijako nemohol pochopiť a uveriť, že starý otec mi bez akéhokoľvek závetu a papierov odkázal všetky svoje peniaze. V hĺbke duše boli všetci na smrť urazení.

— Viete, — povedal rozpačito otec, — starý otec ho mal veľmi rád. Hádám až priveľmi, povedal by som, chorobne. No taká bola jeho vôľa.

— Máte bohatého syna, — uškrnul sa nútene notár.

Otec strašne zrozpačiteľ, pozrel na mamu, ktorá sedela v kúte s tanierom na šijacom stroji — ako zvyčajne sa pre ňu nenašlo miesto pri stole — a namáhavo vytisol zo seba:

— Veď ja som to ešte ani nezrátal... Viete...

Položil som na stôl medzi fľaše a chlieb peniaze starého otca, ktoré som vybral spod dlážky zabalené do spráchnivených handár, nalial som si pálenku a zdvihol som pohár:

— Napime sa na nášho milovaného starého otca...

Notár dvoma prstami vzal do čiernej splesnivej storubľovky, zdvihol si ju k očiam, prezeral si ju ako zatmenie slnka cez začadené sklo a potom sa znova rozvzlykal ako na pohrebe.

KEĎ ANI LEN TRÁVA NEPORASTIE

Aliukas Šovinis zažiaril v mojom pionierskom aj osobnom živote ako kométa, ale aj jeho žiaru sa podaktorí poušľovali zatemniť. Hneď v prvý deň, keď sa zjavil s písacím strojom na našej oblohe, hneď v tento prvý deň mu v autobuse ukradli kožené rukavice, jeho jediný majetok a pýchu. Aliukas Šovinis pracoval v mliekárni, prenajímal si začadenú izbu môjho starého otca, večne bol prechladnutý a písal knihu Deň, ktorým sa končí detstvo. No namiesto tejto knihy mu uverejnili druhé dielo: Zarasai — kraj jazier a slnka. Žil úplne osamotený a nemal ani jedného priateľa okrem mňa a mojej matky. Na podobložnici pestoval cibuľu a mal povest čudáka — vraj vyliezol na stolček, aj keď si obliekal nohavice. A len môjmu otcovi nešlo do hlavy, prečo pestuje cibuľu a škriabe sa na stolček — Šovinis túžil aspoň zavše vidieť učiteľku francúzštiny Irenu Meškusovú, ktorá bývala oproti, hovorila nežným detským hláskom a na všetkých sa záhadne usmievala. Aliukas Šovinis bol však pre ňu iba

dlažobná kocka na chodníku, ktorú si človek všimne iba vtedy, keď sa o ňu potkne a rozfaklí si nos. Keď prišla do miest a dedín výzva oživiť činnosť pionierskych organizácií, Aliukas Šovinis odpovedal na ňu ako prvý. Vošiel do zborovne s rukami zmodrenými od zimy, nepozeral na riaditeľku, ale do úprimných a vždy vlhkých očí Ireny Meškusovej, a povedal:

— Počul som... Prosím vás... Chceme pracovať s pioniermi.

Meškusová vtedy možno po prvý raz uprela oči na Šovinisa, vrhla pohľad na jeho deravé topánky, na ruky zhrubnuté od zimy a fyzickej práce, nezdržala sa a išla sa zadusiť od smiechu, zvonivého ako spiežovec.

— Veď nakazí deti nádchou! Vari nevidíte?

Riaditeľka otáľala a Šovinis vtedy sklonil hlavu a povedal:

— Veď mám vreckovku.

A vytiahol z náprsného vrecka, ktoré mal na srdci, vyšľahanú vreckovku s purpurovočervenými iniciálkami I. M. Bola to Meškusovej vreckovka, ktorú stratila veľmi dávno, ešte v študentských rokoch, a ktorú si Aliukas Šovinis cenil väčšmi ako život.

Tak sa Aliukas Šovinis stal prvým oddielovým vedúcim z radov pracujúcich v okrese. Sám nazbieral štyri tony starého železa a papiera, inscenoval tri divadelné hry a jedno pásmo na počesť pamiatky beštiálne zavraždeného Puškina či Lermontova — teraz sa už presne nepamätám, ktorého z nich. Krpáň, ktorý bol v živote naozaj malý naničhodník, hral podliaka, ktorý mi mal výstrelom do srdca zhasiť sviecu života. Obidvaja sme si zmajstrovali pištole, nie dajaké napodobeniny, ale takmer naozajstné, nabíjali sa hlavičkami zápaličiek. Nuž a tak sme na javisku zaliatom tragickým červeným svetlom namierili na seba čierne hlavne a súčasne sme stisli spúšte. Rozľahol sa výstrel, ja som sa zvalil ako zrazený úderom korčule do hlavy a z prstov mi v hrobovom tichu začala tiecť moja vlastná krv.

Dodnes mám podozrenie a nikdy sa ho nezbavím, že Krpáň náročky nabil do pištole broky, nech sa akokoľvek ospravedlňoval a dokazoval, že hlavne vyrobené z posteľného rámu sa vždy roztrhnú. V sále ostali všetci naďalej pokojne sedieť, podistým premýšľali, akou tekutinou som sa to polial: červeným tušom alebo akvarelovou farbou. Iba Liuka, dcéra pobeľlice, najhoršia striga, vybehla na javisko a zodvihla ma pod pazuchy. No neskôr mi povedala, aby som si nič nepamýšľal, že v tej chvíli myslela iba na literárno-dramatické pásmo. Vďaka aj za to!

Po tomto prípade nám zakázali inscenovať divadelné hry a všelijaké pásma a začali intrigovať proti Aliukasovi Šovinisovi; podistým by ho boli celkom vyštvali zo školy, ale my sme urobili škandál a v písomke z literatúry sme si vybrali tému Koho mám najradšej a napísali sme, že najradšej máme Aliukasa Šovinisa. Pravdaže, neobišlo sa to bez zradcov a farizejov, ktorí zdĺhavo a suchopárne napísali, ako vrúčne milujú svojich rodičov. No na jar, keď na uliciach začali predávať zmrzlinu a už sa dalo ležať na tráve, Aliukas Šovinis sa navždy rozlúčil so školou. Učítelia práve vtedy usporiadali tajnú pitku za zavretými dverami a dejepisár Ragaišis otvorene kritizoval Aliukasa Šovinisa za jeho anarchizmus a nezabúdajúc, ako neúprosne plešivie v tomto zapadákov, opíjal rozpálenú Irenu Meškusovú; pritom strčil ruku pod stôl a ukradomky drmal podväzky na jej hodvábných pančuchách. A ona sa ako vždy záhadne usmievala a čakala, čím sa skončí toto drmanie. Keď Ragaišis neskoro večer odprevádzal Irenu Meškusovú domov, ocitol sa s ňou akoby neúmyselne na lúke pri židovskom cintoríne. Ja som tam práve trhal liečivé bylinky, a keď začali dláviť drahocenné rastlinky, oči mi šli vyskočiť z jamôk. Je to hrozný pohľad, keď tvoji obľúbení učítelia zápasia. Nevydržal som to, začal som do nich hádzať skaly a hneď sa upokojili. V tých chvíľach Aliukas Šovinis dokon-

čil tretiu kapitolu svojej knihy. Zavolať ma a povedal:

— Ak ťa to zaujíma, prečítam ti úryvok z knihy Deň, ktorým sa končí detstvo.

— Čítajte, súdruh vedúci, — zaradoval som sa. — Môžete mi čítať všetky svoje knihy.

Vďaka na mňa pozrel, vzal rukopis, odišli sme za mesto a sadli sme si na balvan pri židovskom cintoríne. Vládlo tu úplné ticho, čo bolo veľmi dôležité, pretože Aliukas chcel, aby som rozumel každému slovu, ktoré mi prečíta. Prikyvoval som do taktu hlavou a veľmi sa mi zapáčila kapitola, v ktorej opisoval, ako som sa zvalil na javisku s rozstreknutým mozgom. Všetko bolo opísané správne, aj Liuku zaslužené pokarhal, aj jej brat Krpáň dostal, čo mu patrí, iba pištole opísal tak, že by nijako nemohli vystreliť. Ale ľudom, ktorí nikdy neovoňali pušný prach, sa to dá odpustiť. Ochladilo sa a slnko spurpurovelo. Pozrel na mňa a zrazu sa odmlčal, nedokončil vetu. Moje myšlienky sa nevdojak vracali k hrôzostrašnej scéne, ktorú som tu videl včera, a Aliukas hneď vycítil, že som duchom neprítomný, urazil sa a prestal čítať. Prišlo mi ho veľmi ľúto, a keby nám znova dali tému Koho mám najradšej, zaradili by moju slohovú prácu do zlatého fondu najlepších slohových prác školy.

— Vedúci! — vykrikoval som zrazu. — Ja ju zabijem!

Zavrel knihu, vstal a sklzol po mne nechápavým pohľadom. Chytil som ho za ruku, takmer behom som ho odvliekol na lúku, na miesto, kde boli postúpané moje bylinky, a zahundral som:

— Vari neviete, vedúci, že je to vretenica, ktorú si hrejú na prsiach iní...? Iní, vedúci, ... a vy nemáte o ničom ani potuchy.

Pravdaže, môj úbohý pioniersky vedúci si ani teraz nechcel uvedomiť, že je iba dlažbová kocka na chodníku a nikdy nebude hriať na prsiach Irenu Meškusovú. Každému decku to bolo jasné ako slnko. Môj Aliu-

Saul
mlac
rí z
a v
ume
mat

Or
mo
a d
nej
Šal
rov
dý
do
obj
vz
nic
žity
nu
kv
po
up
a
ro
dr
pl
—
ví
ka

kas zabodol pohľad do trávy, pohyboval zovretými perami, akoby čosi prežúval, potom si klakol, nespúšťal oči z pošliapanej trávy, čo sa ešte nestihla narovnať, zrazu si pästami pretrel oči a začal ju smiešne vytrhávať aj so zemou. Neveril som vlastným očiam, keď som videl, že vyšklbáva mačinu z oveľa väčšieho kusa lúky, ako bol ten pošliapaný.

POCHOD NADŠENCOV

Keď mi šlo na štrnásty rok, zavolali ma do zborovne a tam som sa dozvedel, že som nadšenec. Naozaj, celý môj dlhý život som choval králiky a pestoval kukuricu, písal básne, boxoval, kreslil, obväzoval v Spoločnosti Červeného kríža a Červeného polmesiaca zlámané ruky a akoby na počesť starého otca, ktorý sa podpálil sviečkou, nosil som na prsiach odznak dobrovoľného hasičského zboru. A všade ma volili za predsedu, pretože všetkým bolo jasné, že som nadšenec.

Keď mi šlo na štrnásty rok, poušiloval som sa vyrásť z pionierskeho veku, pretože bez Aliukasa Šovínisa som sa nudil, a čoskoro som sa stal predsedom ateistického krúžku. Práve vtedy som sa bez akýkoľvek okolností zameral na mladých Kaminskasovcov.

— Môj milý, — prihovoral som sa raz Krpáňovi, keď sme ostali sami dvaja v šatni telocvične. — Nie je načase, aby si sa zbavil náboženských predsudkov? Koľko dostávaš od tety za to, že chodíš do kostola?

— Rubel, a čo? Môžeš mi dávať viac? — odvetil mi Krpáň, ktorý si utieral pot rukávom košele a akoby sa usiloval uhádnuť, kedy mu jednu vrazím.

Ale ja nie som taký. Rovnako ako brat môjho otca Boleslovas, nevedel by som sa zahnať na človeka, čo je odo mňa o dve hlavy nižší, hoci zavše ma ruka svrbí. Krpáň tuším celkom prestal rásť od pamätného času, keď s matkou a Liukou celé dni vysedávali v cir-

kuse. Krpáň o cirkuse doslova blúznil. Stal sa nadšeným obdivovateľom cirkusového umenia a často nevchádzal do triedy ako všetci normálni ľudia na nohách, ale na rukách. Jeho otcovi Kaminskasovi už pri spomienke na cirkus stúpala krv do hlavy a mlátil syna remeňom, trakmi, elektrickými drôtmi, raz dokonca aj pokrývkou z rajnice, pričom jednoducho opakoval:

— Ja ti ten cirkus vytlačím z hlavy!

Nič sa nedalo robiť. Kaminskas je zaostalý človek, nuž ale prečo nechávať v zaostalosti aj vlastné deti?

— Popremýšľaj, môj milý, — povedal som vtedy Krpáňovi. — Len tak ľahko sa ma nezbavíš, a ak budeš vzdorovať, daj si pozor, oľutuješ!

— Neľutujem, — zavrtel hlavou, zrazu lišiacky prižmúril oči a celkom priateľsky mi šeptom navrhol: — Vieš čo, ukážem ti, ako sa človek môže pohrať sám so sebou, to máš to isté, ako robiť cirkus so ženskou...!

— Ako to? — opatrne som sa spýtal s obavou, aby som sa neblamoval, pretože keď je človek po uši zaujatý verejnou činnosťou, nemá čas ani len rozmýšľať o všelijakých cirkusoch. — Ako to — to isté?

— Nuž tak, — zarehotal sa mi Krpáň do očí.

Obzrel som sa, akoby som hľadal pomoc, lenže šatňa bola prázdna a v telocvični dunela dlážka od nárazov lopty. Vtedy som si bez slova odpľul, netrúfol som si zavolať niekoho, pretože som práve začínal mutovať, hlas sa mi menil na tenor či bohviečo a Krpáň mi mohol bez hanby ukázať všetko, čo mu zide na um.

Pokojne sa obliekol, schmatol do zubov tenisky a vyšiel zo šatne na rukách, posmešne kývajúc nohou.

Zato ja som stál ako najväčší hlupák, no zrazu mi líca zaliala farba, akoby ma ktosi švacol po tvári mokrou handrou. Vybehol som zo šatne lapajúc dych a zo všetkých síl som kopol toho prašivca do zadku.

Nad nami sa vznášal prízrak kravy, prízrak zdochutej kravy... A ešte ako sa vznášal a bude sa vznášať, ako sa vraví, do súdneho dňa.

PANSKÉ HRY

Aliukas Šovinis býval u nás rok a šesť mesiacov, a kým odišiel, stihol napísať iba päť kapitol svojho Dňa. Klebetné jazyky to vysvetľovali všelijako — vraj mu v noci nedovoľovali zažiť svetlo, vraj ho otrávil rybou, ale to boli, prirodzene, nezmysly. Po večeroch hrával s mojou mamou a so mnou karty, hru na odkazy, námornícku hru, rozličné kvízy a iné panské a jalové hry, ako ich volal môj otec. On sám v tom čase v kuchyni bubnoval prstami po stole, zíval a oči sa mu z mesiaca na mesiac čoraz chorobnejšie leskli, Do zúrivosti ho privádzali najmä moje vymyslené alebo bohvieodkiaľ pochádzajúce pesničky, ktoré sme si nôtli pri kvízoch. Keď sme napríklad so zavretými očami pichali prstom do Aliukasovho rukopisu a naďabili sme na písmeno M, ihneď sme zanôtli:

*Marhule kvitnú! Ako dobre
jazdí sa na somárovi ...*

lebo som vždy tvrdil, že marhule sú slivky, a nech je to akokoľvek, slivka je predsa len rastlina. A keď sme si sadli ku kartám, už vopred sme spustili:

*Ak žiť ďalej máš len malú šancu,
nebuď smutný, hore hlavu,
zahraj si partiu preferansu ...*

Iba vďaka Aliukasovi Šovinisovi som pochopil, že moja mama Elyte Šatasová nie je iba tichý a nemý vysávač, ktorý vypína a zapína môj otec. A môj otec pochopil, že Aliukas Šovinis je červ, ktorý hlodá korene zdravej rodiny, a že otcovo zdravie, jeho zacelené pľúca a jeho pulz nemusia byť jediným predmetom starostí, radostí a strastí mojej matky a jeho ženy.

Raz som sa vrátil zo školy a otec počúval s natiahnutými ušami a celý zhrbený pri dverách izby môjho nebohého starého otca. Aj ja som tichučko podišiel a načúval som. Aliukas Šovinis a moja matka sa tam pokojne zhovárali o živote, o detských chorobách a o všetkom možnom. Pravdaže, len som sa uškŕňal, vôbec som nemal potuchy, ako skoro sa môj smiech zmení na škripanie zubov. Pretože nech to znie akokoľvek čudne, vysvitlo, že aj Elyte Šatasová sa kedysi narodila, hoci to bolo veľmi dávno, a teda tiež musí mať narodeniny. Otec jej pri tejto príležitosti bez akýchkoľvek zlých úmyslov kúpil novú metlu namiesto starej, čo sa rozpadla, a atramentovou ceruzkou na ňu napísal: „Našej drahej a milovanej Elyte na narodeniny. Antanas.“ Ani sa ma nespýtal a vedľa svojho napísal aj moje meno, ako to robieval každý rok, pričom vždy kupoval iba praktické darčeky, ktoré sa zišli v domácnosti. Lenže Aliukas Šovinis nebol praktický — priniesol tri krvavočervené ruže a tri fľaše šampanského. Môj otec nikdy v živote nepil a nefajčil, ale v ten deň porušil svoje pevné zásady, do večera sa spil ako čík a mliaždil a žul krvavočervené ruže. Matka pozrela ukradomky na Aliukasa Šovinisa a sklopila oči, ale Aliukas sa iba usmial a povedal:

— Nie je to nič strašné, ruže sú síce nejedlé, ale nechutia najhoršie.

Nadalej sa usmieval na moju mamu a tiež začal žuť lupienky. Dostal som dobrú náladu a zjedol som poslednú, tretiu ružu.

— Telefonken! — vykrikoval som a zapol som rádio, ktoré kúpil ešte starý otec, vyšiel som spoza stola a požiadal som mamu o tanec. S Elyte sa tancuje jedna radosť — človeku sa nepotia ruky, nestúpajú mu na nohy. Raz som musel na nešťastie tancovať s Liukou Kaminkasovou; obidvaja sme sa rozpálili, začali sme sa akosi chvieť a navyše ako naprotiveň sedel na lavičke Kaminkas.

— Elyte, doparoma, — zvolal som, — aká si dnes pekná!

Objala ma, pokvákala za vlasy a pobožkala na čelo. — Čosi sa stane, — zachichotal sa otec a napravil si okuliare, — keď moja žienka priveľmi opeknie. Bude s ňou ťažká reč, však, vážený?

No Aliukas Šovinis len akosi čudne pozrel na môjho otca, rýchlo zažmurkal, nevedno prečo zrazu osmutnel, položil ruku na lopár a pomaly si začal zabodávať nôž medzi rozťahnuté prsty. Otec klopkal hánkami prstov po stole a vypol rádio.

— Prečo...? Čo je s tebou, Antanas, necítiš sa dobre? — spýtala sa mama.

— Zdá sa mi, že zle sa cítiš ty, Elyte, a vy, vážený, — uškrnul sa otec.

Aliukas Šovinis pozrel smutno na mňa, na svoju matku, hlboko zvesil hlavu a začal si rýchlo-rýchlo zabodávať nôž medzi prsty.

— Telefunken! — vybuchol som. — A vy, otec, choďte spať alebo tancujte, ale nekažte ľuďom náladu.

A môj rodič sa zhrbene vliekol do spálne, kývajúc hlavou. No pred polnocou sa znova zjavil v otvorených dverách a utieral si okuliare o páskavú pyžamu. Akosi tajomne pozval rukou Aliukasa Šovinisa, ten si zahryzol do pery a pobral sa za otcom do jeho neosvetlenej izby. O niekoľko minút sa k nám vrátil celý bez seba, sklúzol po mne a po matke akýmsi šialeným pohľadom, cúvol chrptom do svojej izby a zavrel za sebou dvere. Vymenili sme si s matkou pohľady a ja som zaťal päste a zaškrípал zubami.

— Ach, ten telefunken...!

Vtom moja matka vyskočila, vbehla do otcovej izby a tam sa zapálilo svetlo. Začul som nezrozumiteľné otcovo šomranie a jednotlivé zlostné a plačlivé slová a výkriky ohúrenej mamy:

— Svinstvo! Ó bože... Aká ohavnosť? Čo si to vymyslel!

/28/

Matka sa vrátila uplakaná a pobehovala po kuchyni, držiac si rukou líce, akoby ju boli udreli. O chvíľu sa doteperil ako prízrak aj otec a zvalil sa do kresla. Pustil som rádio naplno, otec pozeral na matku, akoby ju videl prvý raz, vzal do ruky nôž a zamyslený začal škriabať lopár. Potom naň položil dlaň, rozťahol prsty, zatváril sa veľmi kyslo a začal si zabodávať nôž medzi prsty ako Aliukas Šovinis, ale zrazu netrafil a zabodol si nôž do ruky. Vystrekla krv, otec si stisol zdravou rukou zápästie a rozvzlykal sa ako malé dieťa. Tak sa skončila táto nezabudnuteľná oslava Aliukas Šovinis utekal po záchranku, matka zatiaľ obviazala otcovi ruku a s kamennou tvárou čakala, kedy príde sanitka. Ja som vrtel gombíkom na rádiu, kým som nepokazil vypínač.

Od tých čias zavládlo v našom dome akési nezvyčajné ticho a Aliukas Šovinis prichádzal iba nocovať — neskoro večer vklzne ako tieň do izby starého otca a včasráno nebadane zmizne. Až o týždeň prvý raz otvoril ústa, aby oznámil, že tu viac nebude bývať. Otec dlho čosi hundral, tuším sa ospravedlňoval alebo obhajoval, v rodine sa vraj všeličo stáva a jemu je to veľmi nepríjemné... ba všetkým je to pravdaže nepríjemné... ale netreba vynášať z domu vlastnú... vlastnú....

— Vlastnú špinu, — pomohol som otcovi dokončiť myšlienku.

— Dobre, — povedal Aliukas Šovinis. — Nebojte sa, pousilujem sa vyniesť iba to, čo som priniesol, keď som sa k vám pred pol druhu rokom nasťahoval.

Aliukas Šovinis si naozaj odniesol iba písací stroj, cibuľu a päť kapitol svojho Dňa, ktorým sa končí detstvo, čo napísal v našom dome, ani o chl p viac.

/29/

LIUKA

Na jar sa žaby idú zújsť od krkiania, na jar je nedostatok vitamínov a človek by sa najradšej odstrelil, na jar stojí človek s aktovkou pri obloku a popri škole uháňajú do diaľky autobusy, žmurkajúc žltými a červenými svetielkami, a v srdci nevedno prečo pociťuje tupú bolesť.

Liuka si odstrihla vrkoče, tie protivné zdrapy šnúrok, a jej otec Kaminskas ju za to tak zmlátil, že celé tri dni si nemohla ani len poriadne sadnúť. No jej to všetko bolo fuk, obula si sviatočné lodičky a prechádzala sa so vztýčenou hlavou po chodbe — len pozrite, aká som krásavica. Škoda reči, nebola škaredá. Celkom zbavila. Ale veď na jar všetky ženy opeknievajú tak, že najlepšie je nepribližovať sa k nim. Liuka sedela cez prestávku na podobložnici s Rimavičiusom — je to nepríjemné individuum, akési slizké, s okuliarmi — spoločne čítali jednu knižočku. Pristúpil som k nim pohvizdujúc si a spýtal som sa:

— Čože čítate, milí moji?

— Freuda, — poctil ma odpoveďou Rimavičius.

— Aha, aj ja som ho volal kedy čítal. To všetko je už zastarané, — zívól som a odpľul som si k jeho nohám.

Poznáme takých profesorov! Len čo sa zaženieš — hneď sa im okuliare zapotia.

No dobre, nechajme Freuda na pokoji, ale Liuka si potom ešte zmyslela vyjsť na dvor a v blate jej uviazla jedna topánka. Stojí na jednej nohe, do popuku, a s druhou topánkou už chlapci hrajú futbal. Ja som futbal nehral, čestné slovo, mám na to svedkov. Schmatol som Liukinu lodičku a priniesol som jej ju. Mám hlúpu povahu — príde mi ľúto takej strigy a potom vykašlávam krv.

— No, tu máš svoj krpec, — povedal som jej. No Liuka na mňa zazerala, akoby som jej bol zjedol veče-

/30/

ru, potom mi vytrhla lodičku z rúk a ostrým poľským podpätkom ma tresla do tváre.

— Ach tak! — Vyšklbol som jej topánku.

— Prečo sa mi posmievaš? — jačala Liuka a zakryla rukami tvár.

Pravdaže, mohol som tej strige tiež dať po papuli, ale nepatrím k tým, čo bijú ženské. Nuž čo, utrel som si vreckovkou slzy, čo mi vyhrkli, odkašlal som si a vyplul som polovicu zuba. Zatiaľ sa okolo mláky zhľadiváci a netrepežlivo čakali, kedy ju vykúpem v blate. No ja som len napľul na tú istú vreckovku, vyčistil som jej drahocennú lodičku, až sa ligotala, a ľadovým hlasom som precedil cez zakrvavené pery:

— A ja som si myslel, že ste človek, moja najdrahšia.

Tým by sa to bolo aj skončilo, lenže — ako to už býva — našli sa žalobaby, bez ktorých by ani jedna slušná škola nebola školou, ale rajskou záhradou.

Ešte sa ani nezačalo vyučovanie, a už vletela do triedy riaditeľka, celá omladnutá od neskorého manželstva a požiarnickým veliteľom, mala na sebe jedovatožlté šaty, od akých človeka až brucho rozbolí, ba navyše s výstrihom hore aj dole.

— Ukážte mi zuby, Šatas, — prinútila ma otvoriť ústa. A Liuka stála položivá, polomŕtva.

Otvoril som ústa a zažmuril oči, riaditeľka sa postavila na špičky a ja som mal dojem, že každú chvíľu mi zastrčí prst, ožltnutý od cigariet, do zívajúceho otvoru medzi zubami. Ale ona sa len záhadne usmievala, zato Liuka čoraz väčšmi bledla.

— Šatas, spievate v zbore? — spýtala sa riaditeľka.

— Žiaľ, spievam.

— A nie ste náhodou majstrom v recitácii, vlastne laureátom, Šatas?

— Áno, vlani som bol, — odvetil som skromne.

— A tohto roku budete podistým šušlať? — nedávala mi riaditeľka pokoj a ja som sa dovtípil, že te-

/31/

raz sa pustí do Liuky. Cítil som, že bola schopná roztrhať ju. Čo sa dá robiť, pochopme aj riaditeľku; kdežby sa mohla rovnať Liuke, aj keď omladla!

— Už dávno vás pozorujem, Kaminskasová... Mám pätnásťročnú pedagogickú skúsenosť, ale s takou bezochybnosťou som sa ešte nestretla...

Lapal som dych a Liuka Kaminskasová žalostne hundrala:

— Už to viac neurobím...

— Viete, súdružka riaditeľka, — mrmlal som s iúctostivým úsmevom na spuchnutých perách, — vôbec ma to nebolí... Veď ja sám som poprosil Kaminskasovú, aby mi vyrazila zub.

— Vy sám? Poprosili ste? — nechápala riaditeľka

— Žiaľ, je to tak, — vzdychol som, — pretože hnisavý zub môže človeku zničiť zdravie.

Cha, nevymyslel som si to najhoršie.

Riaditeľke začali vyskakovať na tvári červené škvrny a jednoducho opakovala ako najatá:

— Tak je to teda, tak je to teda...

Stál som a zmierlivo som sa usmieval a Liuka vyvalovala na mňa oči, akoby sa zlostila, až sa ma začal zmocňovať obavy — čo ak mi znova jednu vrazí.

— Šatas, choďte domov a dajte sa do poriadku — šepala riaditeľka.

Odišiel som so svojou aktovčičkou a napil som sa chlórovej vody z hliníkového hrnčeka na retiazke pri vodovode. Po chodbe utekal do triedy meškajúci Ragašiš s triednou knihou pod pazuchou, ponáhľal sa obohatiť naše vedomosti. Piť školskú vodu je zdravé, ničí bacily a lieči angínu, ale zrazu som zazrel, že z triedy vyletela Liuka a z nosa sa jej valila krv.

Liuka si nabrala do dlaní studenú vodu, vtiahla ju do nosa a zaklonila hlavu. Mlčky som pozoroval túto scénu. Čo ma bolo po tom všetkom?

— Ja sama... Sama som sa tresla po nose... aby

som mohla odísť z triedy, — prerušila Liuka napokon mlčanie.

Vyplachoval som si ústa a preciedzal som vodu medzi zuby do vedra. Druhý by na mojom mieste obľúbil túto strigu petrolejom a zapálil ju.

— Ak chceš, — ozvala sa zrazu Liuka smutne a akosi rezignovane, — zjem túto topánku.

— Zjedz, ak ti bude chutiť.

Lútostivo pozerala na mňa; vyzula si lodičku a začala ju žuvať, ani len vodou ju nezapíjala.

— Vieš, kto si, ak mám povedať pravdu? — začal som celkom pokojne, lenže nenašiel som vhodné slovo, a preto som sa prestal ovládať. — Rimavičius mi to sám povedal... V piatej triede si bola ochotná stiahnuť si pred ním nohavičky za desať deka cukríkov.

Liuka sa celá triasla, topánka jej vypadla zo zubov, nabrala si do hrnčeka vodu, ale nevypila z nej ani kvapku, lebo sa všetka vyliala. Hrozný pohľad!

— Nie som taká... Nie som taká... — opakovala cez vzlyky.

No ani ja nemám srdce z kameňa. Chlácholil som Liuku, vytiahol som vreckovku, ale bola celá čierna od jej topánky. Potom som sa prehŕňal v aktovke, našiel som v zošite pijak, poobzeral som sa okolo seba a začal som jej utierať slzy.

— Sľúb mi, že už nikdy nepovieš dačo také, nikdy viac, — povedala Liuka, keď sa trochu upokojila.

Prikývol som.

— A teraz ma pobožkaj! — povedala ticho.

Len čo sme stihli zájsť so sklonenými hlavami za roh chodby, zrazu sme sa vrhli jeden druhému do náručia, akoby sme stratili hlavu.

V živote sa zavše odohrajú také veci, aké by človek vôbec nevymyslel.

Keď sa Elyte Šatasová presťahovala do izby starého otca, Antanas Šatas, môj otec, jej vyhlásil hospodársku blokádu a Elyte Šatasová po prvý raz v živote robila nielen na svoju rodinu. V družstevnej pivnici predávala kriedu, vápno, obločné sklo a iné hospodárske a stavebné materiály.

Teraz sme žili každý pre seba, dalo by sa povedať, ako starí mládenci. Spájala nás iba spoločná strecha a spoločné hrnce. Vysvitlo, že som otca stál tridsať rubľov mesačne vrátane stravy, a teda ročne rovných tristošesťdesiat rubľov. Tak si to vyrátal. Čo iné sa dalo čakať od Antanasa Šatasa, ktorý si po všetkých otrasoch zachoval nevädnucci idealizmus a romantizmus mladosti. Na začiatku nášho staromládeneckého života, keď ešte vzbĺkali hádky a rozháral sa posvätný oheň domácich rozbrojov, ťahali ma za ruky a za nohy na rozličné strany a vtedy som hovoril Elyte a Antanasovi Šatasovcom:

— Sami... Sami si to ujasnite, moji drahí... Ja som ešte, chvalabohu, neplnoletý...

Každý deň som varil pre seba i pre nich obed, väčšinou makaróny alebo rezance v mlieku. No zavše, keď som dospel k presvedčeniu, že život je predsa len pekný a plný slnka, upiekol som čosi, čo sa ponášalo na koláč alebo medovník, zastokol som do svojho cukrárskeho výtvoru ostružlikanú paličku ako sťažeň s bielou plachtou a na nej sa skvel názov, ktorý som si vymyslel sám, napríklad Medovník Andalúzske vršky, venovaný pamiatke Boleslovasa Šatasa. A moju mamu čakal po návrate z nemocnice višňový koláč s venovaním Zlé časy sa vyjasnia, keď teba uzriem zas.

Elyte Šatasová sa vrátila z nemocnice skrz-naskrz presvietená. Trpko sa mi zverovala so svojim nešťastím, plakala a ja som jej populárne vysvetľoval, že

ždý nádor je to isté ako pokazený zub: vyoperuje — a človek sa môže do vôle zabávať. Skrátka, utrel m jej slzy a obaja sme sa upokojili. Elyte sa pobrala svojej pivnice a ohrievala si tam ruky nad elektrickým varičom. A raz ta prikvitol môj rodič, otec jej milovaného syna, tiež otrčil ruky k variču, aby si ich ohrial ako pri rodinnom kozube, a pokúsil sa ako vyčajne nadviazať vznešený a nekonečný rozhovor a tému morálky.

— Tak čo vlastne chceš kúpiť, Antanas, vápno alebo obločné sklo? — prerušila ho röntgenom presvietená Elyte.

— Sklo, — povedal zarmútene otec a odtiahol ruky od variča. Zaplatil, zastrčil si kus skla pod pazuchu a odišiel. Došiel iba na roh družstva, zastal a prestuoval z nohy na nohu, pričom si šliapal po rozviazaných nůrkach z dlhých spodkov. Nadvihol si klobúk, akoby niekoho zdravil, poobzeral sa okolo seba a hodil sklo na zem.

Antanas Šatas sa znova vrátil do pivnice a Elyte Šatasová sa ho znova spýtala:

— Čo si ešte kúpiš, Antanas? Znova sklo?

Hlas jej znel tak, akoby boli navzájom vzdialení stovky kilometrov a viedli medzimestský telefonický rozhovor.

— Sklo... Náhodou mi vypadlo a rozbilo sa, — vzdychal otec a vliekol sa domov s novým kusom skla, urobil okľuku po uliciach mestečka a znova sa vrátil k družstvu. Celý v slzách, s uplakanou tvárou znova šmaril sklo na zem.

— Nechcem sklo! — Antanas pozeral na svoju ženu očami oddaného psa. — Potrebujem tvoju lásku, Elyte...

— Nemám ju, Antanas, nemám... Kdeže by som ju teraz vzala? — Elyte Šatasová sa smutne usmiala.

— Ach, Elyte, veď ja som sklerotická troska... Všetko som už zabudol... — Antanas Šatas si zložil

klobúk, premastený od vsiaknutého potu, a jeho strachou si utrel oči. — Znova som zaľúbený ako v mladosti, ako pred vyše dvadsiatimi rokmi...

Elyte Šatasová napravila otcovi kravatu a košeľu ktorú teraz Šatas po týždennom nosení obrátil naruby a nosil ďalej.

Môj otec držal v rukách Elytine ruky teplé od električného variča a matka sa naňho placho usmievala.

— Kdeže si bol toľké roky, Antanas? Kde si ma oči? Kamsi si šiel a šiel, ale tuším si jednoducho krúžil na mieste...

BUĎ ŠTASTNÝ, ALIUKAS ŠOVINIS, A VY TIEŽ, IRENA MEŠKUSOVÁ

Cibuľa Aliukasa Šovinisa kvitla a zelenala sa na podlažných oknách, lenže, žiaľ, nie v našom dome. On sám, ošľahnutý mrazom, nepísal viac o Zarasai — o tom krásnom kraji jazier a slnka — ale popíjal v samotnej izbe a nedeľu zamknutý vo svojej izbe, ba stávalo sa aj v týždni, a jeho najlepším kamarátom sa stala motorka. Skrátka, šlo to s ním z kopca, ako sa hovorí, strácal autoritu v spoločnosti, takže už mohol ísť kopat priekopy. Moja matka sa za ten čas znova ocitla v nemocnici s nádorom nejasného pôvodu a môj rodič, ktorý sa znova zaľúbil do Elyte Šatasovej, sa o ňu obetavo staral. Nuž tak sme sa s Aliukasom Šovinisom oháňali lopatami na močaristej lúke, a koľko sme vykopali, toľko sme aj zarobili. Zdalo by sa, že som mohol s pokojným svedomím ukladať peniaze do vrecka a oceľovými svalmi a slaným potom vytvárať finančnú nezávislosť pre svoju matku. A tam, kde sme s Aliukasom prekopali jarky, možno o rok vyklácala obilie. No ja som na obilie kašlal, keď vedľa mňa nehynul nikto iný ako Aliukas Šovinis. Jazdil ako blázon na motorke, liezol pod autá, hľadal smrť. A nájde ju

to sa spoľahnite, také zlo netreba hľadať dlho. Veď Irena Meškusová, keď sa do vôle navystrájala, pustila sa do všetkého, pretože nosila pod srdcom dieťa ktorú teraz Šatas po týždennom nosení obrátil naruby a nosil ďalej. Meškusová išla v nedeľu do obchodu kúpiť si dačo pod ruky — bola bledá ako krieda, navyše mala flakatu v tvári, no jednako bola pekná, darmo je. Pravdaže, Liuke má ďaleko, nemôže sa s ňou porovnať, ale to je dačo iné. Nuž teda, Irena Meškusová išla do obchodu a ja som stál za rohom predajne petroleja, pozdravil som sa jej, ale ona len pozerala sklenými očami a mlčala. Celkom ju utrápili, len tak, z dlhej chvíle, od ničnerobenía. Ja osobne sa napríklad nevtieram ani Irenu Meškusovej, ani nikomu inému a ani v najmenšom nehodlám rátať cudzie hriechy. Čo tam po matematicke, keď si človek zrazu z ničoho nič pustí plyn! Irena Meškusová prišla do obchodu, kúpila si osminku masla a štvrt kila sliviek, hoci slivky ešte neboli zrelé, boli tvrdé, hotové nešťastie, a nie slivky. V obchode boli sami známi, čo kupujú maslo na kilá, čo nekupujú nič a čo, ako napríklad Kaminskas v modrých montérkach, lebo práve zliezol z hrdzavej kostolnej strechy, pijú postojačky pivo — všetci lačne hltali očami Irenu Meškusovú a vo svojich odporných hlavách ju častovali všelijakými mrzkými slovami. Vtom sa roztrhlo papierové vrecúško a všetky Irenine slivky sa rozkotúlali po dlážke. Irena sa pokúsila zohnúť, ale nemohla a všetci sa spokojne uskrňali. Vo mne zovrela krv, očervenel som až po uši a vrhol som sa štvornožky zbierať Irenine slivky.

— Uhnite, — zakričal som na Kaminskasa. — Vari nevidíte, že gnivate slivky!?

Kaminskas si utrel pery, ešte raz si odpil z fľaše a znova si utrel ústa.

— Nie ste kôň, — zopakoval som, — tak nemáte čo stúpať po slivkách.

Kaminskas postavil prázdnu fľašu na pult a namiesto

toho, aby ma rozgnivil vedno so slivkami, vyšli z obchodu, akoby sa nechumelilo.

Keď som kráčal s Irenou Meškusovou po ulici, Kaminaskas už na nás vyvaľoval oči z hrdzavej kostolnej strechy.

— Dakujem ti, Šatas, — povedala Irena Meškusová.

— Nemáte za čo, — odvetil som so vzdychom. — Už mám raz takú povahu.

Podišli sme k ubytovni učiteľov — k tomu bývalému potkaniu hniezdu. Bola opravená, čerstvo vyfarbená, márna sláva, o vychovávateľov mládeže u nás starajú hádam dokonca väčšmi ako o samu mládež — čo viac treba, je tam aj kanalizácia, aj všetky ostatné príslušenstvo, aj propán-bután v neobmedzenom množstve.

— Dakujem ti, Šatas, — zopakovala pri dverách Irena Meškusová a dokonca sa pokúsila o úsmev.

Len som pokrčil plecami, nadýchol som sa a rozhodne som jej povedal:

— Ako chcete, ale musím vám dačo povedať, aj keď sa urazíte, ale takú už mám povahu.

— Tak vojdí, Šatas, vstúp. — A odomkla dvere.

Vošiel som a prezeral som si parížske i neparížske pohľadnice na stenách. Mala tam rozvešané všelijaké fotografie.

— Ako chcete, — vydýchol som, — ale dnes nie je prvého septembra a tu nie je zborovňa... A vôbec ja sa na to môžem vykašľať!

Irena Meškusová pozerala na mňa, ničomu nerozumela a ja som bol čoraz vzrušenejší, dokonca mi vyšlo v ústach.

— Prestaňte sa pretvarovať! — začal som znova, ale beznádejne som hodil rukou, pretože Irena tak vypleštila oči, akoby z nej ešte nevyprchal všetok plyn.

— Prestaňte sa pretvarovať! — Už som sa neovládal. — Chcete odkráľovať Aliukasa Šovinisovi! Nebojte

sa, on aj sám hľadá smrť a nájde ju. Môžete sa smiať, môžete sa škeriť, ale on vás vidí všade... vo dne v noci, dokonca aj na oblohe.

Irena Meškusová mlčala a mňa pochytila hrozná clivota. Obrátil som sa k dverám a s trpkým úškrnkom som jej povedal:

— Čo vy viete, čo je láska! Žíte si, nadýchajte sa plynu, koľko sa vám ráči... A váš Aliukas Šovinis nech narazí do stromu... Hovorím s vami ako človek, a vy... Želám vám všetko najlepšie, môžete sa sťažovať riaditeľke.

Už som bol pri dverách, ale ona zvrátila tvár, túším sa šla už-už rozplakať, a schmatla ma za ruku.

— Počkajte... Počkajte...

— Čože mám čakať? Kým naprší, či čo?

— Tak čo mám robiť? — Irena Meškusová bola celkom zmätená.

— Oblečte sa a poďme. — Utriel som si pot z čela.

— Môžete sa vyparádif a pôjdeme... No, nejaký náhrdelník, dajaké čačky... Veľa netreba.

— Kam mám ísť?

— K Aliukasovi Šovinisovi, kam inam... Urobíme si piknik na tráve.

— Na tráve? — spýtala sa Irena Meškusová celkom ako dieťa.

— Na tráve, na tráve... — posmieval som sa jej. — Veď neprivlečiem Aliukasa Šovinisa sem... Ak sa vám po všetky tie roky neukázal na oči, myslíte, že teraz z ničoho nič prikvitne sem?

— Takže ty ma pozývaš k nemu?

— Konečne! — Až som zatlieskal. — Ku komu inému vás mám pozvať? Tak pôjdete, alebo nepôjdete?

— Nemôžem. — Irena Meškusová od veľkých rozpakov zavrtela hlavou. — Nie... Ja...

Len som sa uškrnul a zavrtel som hlavou:

— Čo vy viete o Aliukasovi Šovinisovi! Tým ho neodstrašite. Takto mu budete ešte drahšia.

Usmial som sa a zbadal som, doparoma, že Irena Meškusová si zahryzla do pery a tiež sa usmiala zvlhnutými očami.

— Aký to má význam, drahá moja, ak vás Aliukas Šovinis vidí aj na oblohe...

A hneď v tú nedeľu odpoľudnia sa začal ten piknik na tráve, najkrajší, aký som kedy v živote videl. Aliukasa Šovinisa takmer ranila mŕtvica, keď som mu oznámil, že príde Irena Meškusová. Ale čoskoro sa prebral, ešte sa stihol oholiť, pričom si porezal bradu, obliecť si snehobielu košeľu s naškrobeným golierom a dokonca si uviazať belasú kravatu s bielymi bodkami...

Slabý vetrik vlnil trávu, slnko sa jagalo, odrážalo sa v spätnom zrkadielku motocykla a na našich ksichtoch, porezaných pri holení, ale rozžiarených — vlastne nie na mojom, ale na ksichte Aliukasa Šovinisa.

Irena Meškusová prišla v ľahkých károvaných šatách farby pražených orechov a s rukami zloženými na bruchu. Aliukas Šovinis jej bojzливо vykročil v ústrety; Irena Meškusová vzbĺkla, odtiahla ruky z brucha a obidvaja sa pozdravili so zatajeným dychom. Potom sa stal ešte jeden zázrak — z ničoho nič prišla Liuka, ktorú som nevidel už od začiatku leta, od tých čias, čo ušla od svojej tety, a ja som zrozpačiteľ nemenej ako Aliukas Šovinis. Potom sme si všetci sadli na trávku k nášmu zelenému sviatočnému stolu a Liuka sa nijako nemohla dovtípiť, čo to oslavujeme, pretože ako ja sa nikomu nevtierala.

— Vedúci, — povedala Liuka. — A teraz nám predvedte, ako si zabodávate nôž medzi prsty.

Aliukas Šovinis vrhol plachý pohľad na Irenu Meškusovú, položil ruku na trávku a rýchlo si začal zabodávať nôž do medzier medzi rozťahnutými prstami.

— Vidíte, — povedala Liuka Irene Meškusovej, — nevidieť ani kvapôčku krvi.

— A teraz ukážte, vedúci, ako skáčete do výšky. Pozor!

Liuka a Irena Meškusová natiahli motúz, my s Aliukasom Šovinisom sme sa vyzuli a vykasali si nohavice. Irena Meškusová sa rozosmiala, keď som sa pošmykol na tráve a rozpleštil som sa pri Liukiných nohách, ale Liuka mi pomohla vstať, popľula mi lakeť a zotrela z neho zelený fľak od trávy. Pri pomyslení, že ešte sú na svete ľudia, čo sa tak o mňa starajú, mi bolo teplo pri srdci.

Potom sa Aliukas Šovinis rozbehol a vzniesol sa nám vysoko ponad hlavy. Jeho povievajúca belasá kravata s bielymi bodkami sa mihla v slnečnej výšave. Irena Meškusová sa usmievala, nespúšťala z Aliukasa oči a dieťaťko pod srdcom jej istotne tiež začalo poskakovať, napodobňujúc Aliukasa Šovinisa.

Potom sme si znova sadli na trávku a vypili trochu červeného vína, viac sme nemali.

— A teraz, vedúci, — vykrikol som, — ukážte, ako preskakujete priekopy na motorke! Pozor! Pozor!

Aliukas Šovinis nerozhodne pozrel na Irenu Meškusovú, ale tá si zahryzla do pery a preľaknuto zavrtila hlavou:

— Nie, nie, netreba, veď je to veľmi nebezpečné!

A rozpačito sklopila oči.

— V tom prípade si poseďte, vedúci, a my s Liukou urobíme jeden okruh.

Liuka až zapišťala od radosti:

— Vedúci, strašne sa nám chce povoziť, čestné slovo, vieme to...

— Akýže som vám vedúci, — zahundral Aliukas Šovinis.

Vyšvihli sme sa na motorku a uháňali sme po úvrati pozdĺž ražného poľa. Liuka ma objala a na chrbte som cítil dve teplé bodky — veď chápete, aké to boli bodky. V pamäti sa mi dodnes neusadil prach, ktorý sme zvirili. Tak veru, moji milí! Tak treba vziať život za správny koniec ako riadidlá motocykla, aby sa človek celý triasol!

Prefrčali sme okolo akejsi výkrmne ošípaných, prasce sa nestihli ani obzrieť, a už ostali vzadu so všetkým smradom, vleteli sme na kolchozné ihrisko, opísali sme kruh a v zákrute sme spadli.

Ty si ešte dieťa, Liuka, nerev, Liuka, život je už taký — vstaneš, vypluješ krv zmiešanú s pieskom alebo hnojom a povieš:

— Buď šťastný, Aliukas Šovinis, bodaj ťa porantalo, a vy tiež, Irena Meškusová, buďte šťastná!

TAM, POD MOJOU DLAŇOU

Je ukrutná zima a tma, v dedine sa psy zachádzajú brechotom, vychádzam na cestu s čiernym bicyklom starého otca a so mnou sa zakráda Liuka ako zlodej začiatočník.

— Tak pôjdeme, — hovorím so vzdychom a parami stúpa od úst až po oblohu.

— A nikto nás neuvidí? — Liuka stojí celá schúlená, nemá sil vystrieť sa. Vtedy sa asi poriadne udrela.

— Nerob paniku, — vravím a vyhrňam si nohavice. — Liuka, vždy počúvaj iba mňa, a všetko bude v poriadku. Ja ťa nepovediem po zlých chodníkoch.

— Dobre, budem počúvať iba teba, — hovorí potichučky Liuka a od jej slov ma zaliala horúčava. Také ako Liuka sa narodila iba raz za sto rokov.

Posadím ju na rám, sadnem si na sedadlo a vyrážame. Pneumatiky púšťajú, bicykel postupne sadá na ráfy, hrmoce, rinčí, lenže ja to takmer nevnímam. Tlačím na pedále a počúvam svoju pravú nohu, ktorá sa nechce hýbať a pukoce, lebo kosti určite raz vyskakujú z kĺbov, raz do nich zasa zapadajú. Vchádzame do lesa, v ktorom je už tma ako vo vreci...

A cesta sa jednoducho kľukatí — doľava, doprava — a pravdaže padáme do priekopy. Ležím a zo všetkých havárií sa ma zmocňuje taká clivota, že nemám chuť

ani len vstať. No vedľa mňa ktosi prerývane dýcha a ľahučko sa ma dotýka prstami, akoby ma hladkal. To sa Liuka presviedča, či som ešte živý.

— Všetko bude dobre, — prihovárom sa jej. — Ideme správne.

Chvalabohu, mestečko je prázdne, akoby ho vymietli — u nás si všetci zavčasu líhajú a zavčasu vstávajú. Napokon hodím bicykel do zemiačniska, odomknem dvere a vediem Liuku do domu.

— Cíť sa ako doma... Dom môjho otca je aj tvoj dom. A nerob paniku.

Doparoma, prečo je to tak, že keď máš prázdny dom, zvierajú ti srdce a máš pocit, akoby si ty sám bol odporný zhubný nádor. V kuchyni som nezažal svetlo, aby nebolo vidieť špinavé riady, a odviezol som Liuku rovno do svojej mládeneckej izby.

— Teda tu žiješ? — Liuka si vzrušene prezerá môj brloh.

— Zavše, — odpovedám a sfukujem zo stola prach.

Skrátka, dávam všetko do poriadku, staviam na miesto, ustielam posteľ a v rozpakoch idem do matkinej izby pohľadať čistú posteľnú bielizeň — keď človek pracuje, nemá vždy čas umyť si nohy.

Postielam novú posteľnú bielizeň a neisto hovorím: — Hádaj by si si mohla ľahnúť tu, Liuka.

A ona vraví:

— Nie, vôbec sa mi nechce spať.

— Na mňa zas naopak od havárie jednoducho idú drienoty.

Zažal som stolnú lampu a obrátil som ju k stene.

— Nemôžem spať v tme, akosi ma zadúša.

— Ani ja. — Liuka bojzливо vstáva zo stoličky. — Pokúsím sa, čo ak zaspím.

Liuka si sadá na peľasť postele, zhadzuje už riadne obnosené lodičky, ktoré kedysi obhrýzla.

Prelačujem na Paríž, hvízdam si, naprávam vankúš, dvíham jej nohy na posteľ a ešte vždy hvízdajú, za-

krývam ju nevyzlečenú prikrývkou. Liuka leží ako na poli s rukami založenými za hlavou, potom oblapí podušku a s úľavou vzdychá:

— Teda vždy spávaš tu?

— Áno, — prikyvujem a neprestávam hvízdať. — Tu si krátim bezsenné noci.

Zrazu sa ma zmocnia pochybnosti a nijako si nemôžem spomenúť, či sú zamknuté dvere, alebo či som ich, doparoma, nezamkol. Liuka pozerá spýtavo na mňa, a keď idem skontrolovať dvere, posadí sa v posteli.

— Kam ideš? Odchádzaš?

— Hneď sa vrátim, — odpovedám. — A vôbec, Liuka, nikdy ťa neopustím...

Idem do kuchyne, skontrolujem zámku na vchode a sám sebe vravím, že Liuka asi vyhladla a musí sa pred spánkom najesť. Hneď uvarím čaj.

Keď som sa vrátil, počujem, že Liuka stoná.

— Čo je, bolí? — pýtam sa poplašene a kladím jej ruku na čelo, akoby som jej meral teplotu.

— Bolí, — hovorí smutno Liuka a ja jej hladkám vlasy a tvár, aby som ju povzbudil. Vzdychá a šeptá:

— Naozaj ma to veľmi bolí, čestné slovo...

— To nič, — upokojujem ju. — Jeden môj známy napríklad bez padáka...

No Liuka mi berie ruku a kladie si ju na ľavý prsník.

— Tu sa mi čosi stalo, — šeptá.

Cez deku sa usilujem nahmatať to Liukino strašné „čosi, čo sa stalo“ a v hlave sa mi, pravdaže, pletú rozličné hrôzy, ako otras mozgu, zápal slepého čreva a podobne.

No to všetko, moji milí, sú iba taľafatky v porovnaní s tým, čo sa robí tam... pod mojou dľaňou.

Keď som podvečer prišiel do mesta nakúpiť to i ono na koláč nazvaný na počesť Liuky, stretol som Krpáňa s jeho otcom v rovnakých modrých montérkach a Kaminskas ma verejne vyťahal za vlasy. A ja som sa ako naozajstný Judáš či ktosi podobný ešte pred svitaním zriekol Liuky.

Krpáň pozeral, pozeral na ten smutný výjav, napravil si traky montérok a pohľadovo si odpľul.

— Stačí, otec, — povedal. — Hádám si nemyslíš, že Liuka sa mu schovala vo vlasoch. Choď radšej spať.

Kaminskas zreval:

— Zabijem ju!

Poohmatával som sa, či mám ešte na mieste svoj blčiaci skalp. Priznám sa, zmocnil sa ma taký zvierací strach, že som sa nezmohol na slovo.

— Choď domov, otec, nerob ľudom cirkus. Tu nijaký cirkus nebude! — osopil sa naňho Krpáň a podal mi peňaženku, ktorá mi vypadla z vrečka, keď som sa trepal vo vzduchu.

— Cirkus? — zreval znova Kaminskas ako býk od úderu sekerou medzi rohy. — Ja vám ukážem, pobehticným pankhartom!

— Dakomu je pobehtica, ale mne je matka. — Krpáň si chladnokrvne zastrčil ruky do vreciek montérok a zopakoval: — Dakomu je pobehtica, ale mne je matka.

Hrozne som sa začudoval a dokonca som si prestal ohmatávať skalp, ale Kaminskas bol prekvapený ešte väčšmi ako ja. Vyfúkol obláčik pálenkového smradu a rozzúrnil sa, akoby chcel nabrať svojho syna za živa na rohy. No Krpáň sa vôbec nezľakol. S ľahostajným výrazom strčil ruku do záhrenia a vytiahol obálku, celú očerňetú od potu.

— Dakomu je pobehtica, dakomu matka a dakomu píše aj listy... Volá ma do cirkusu.

Kaminskas vytrhol list synovi z rúk, zdvihol si ho ku krátkozrakým očiam, prebehol po ňou pohľadom, roztrhal na franforce a tie ešte rozdupal nohami.

Krpáň napál svaly, chvíľu otáľal a potom urobil premet.

— Nemám ti dať roztrhať ešte jeden list? Aj tak odidem. Mám toho plné zuby... A Liuku nechaj na pokoji. Nie je ti žena... A ty, — pohľadovo ukázal na mňa, — odpáľ, odkiaľ si prišiel. A bozkávaj sa s mojou sestrou, ak sa vám to páči! Bozkávajte sa na zdravie. Mne je to fuk...

Kaminskas nadskočil na mieste, ale neurobil salto ako jeho syn, lebo nemohol cirkusantov ani cítiť. Ja som sa rozbehol k pošte a Krpáň utekal ku kostolu.

Kaminskas sa rozbehol za synom, ktorý zavše nadskočil a urobil premet. Strach ma celkom prešiel, ale v ústach som mal odporňú chuť, akoby sa mi ta ktosi bol vyondial, nohy sa mi ešte triasli a koža na hlave ma ukrutne páčila. Sadol som si k plotu a pozeral, ako Krpáň šikovne lezie po streche kostola a Kaminskas stojí dole a utiera si pot z tváre. Krpáň liezol jednotaj vyššie a blížil sa ku krížu. Potom zamával rukami, čosi zakričal Kaminskasovi (vietor odnášal slová), vyškriabal sa na kríž a postavil sa naň, nie však po ľudsky, ale na ruky. A posmešne zakýval Kaminskasovi nohou.

Vrátil som sa domov celý nesvoj, opovrhoval som sebou a nemal som ani najmenšiu chuť piecť koláč a prísť na oči úbohej Liuke. Našiel som prášky proti bolestiam hlavy a prehltol som štyri odrazu. Potom som zamieril do svojej izby. Liuka pokojne spala a ani len netušila, že som ju ako Judáš tri razy zaprel, skôr než kohút zakikiríkal.

Keď sa zotmelo, Kaminskas začal ako bez hlavy obchádzať náš dom, ale netrúfol si ani zakričať, ani zaklopať na dvere.

— Veď vieš, aký je, — ozvala sa Liuka, ktorá za-

tajovala dych, a ticho sa rozplakala. — Taký je už môj osud. Vedela som, že raz ma predsa len zabije.

Sedeli sme potme ako pri nálete, nezažali sme svetlo až do neskorej noci, kým sa Kaminskas nepobral domov, hrozivo si čosi hundrúc popod nos.

Liuka sedela meravo s doširoka otvorenými nežmurkajúcimi očami, akoby celkom zabudla, že tu vedľa nej sedí aj Andrius Šatas s vlasmi páliacimi ako oheň. A ja som sa cítil ešte väčšmi ponížený, nikomu nepotrebný a vravel som si, že každému je súdené to, čo si zaslúži, a že každý sa musí ratovať sám ako šteňa, ktoré hodili do vody, a ešte všelijaké iné daromnice mi prešli hlavou v tú noc smutnú do osprostenia. No Liuka sa zrazu strhla, uprela na mňa oči a vzdychla:

— Beztak je to koniec... Beztak sa budem musieť vrátiť.

Potom sa trpkou usmiala, podľa všetkého jej zišlo na um čosi, čo ju čaká, a zopakovala:

— Beztak je to koniec, však?

A ja som smutno prikývol.

Vtedy si rozviazala vo vlasoch stužku a podala mi ju:

— Ak ma zabije, nech ti ostane aspoň toto...

Držal som stužku stisnutú v dlani a neroztváral som prsty, akoby som ich mal ochrnuté. Liuka ešte raz zopakovala, že nastal koniec, a ja som znova prikývol. A iba tu som si uvedomil, čo nás teraz čaká, a stípli mi nohy.

Vyzliekali sme sa potme, nepozerajúc jeden na druhého, ale pamätám sa, že som sa nedovtíпил rozopäť si košeľu a krčovito som ju strhával zo seba za rukáv... Kdesi v nočnej tme kýval Krpáň nohou z kríža a mne sa zdalo, že ešte vždy visím vo vzduchu zodvihnutý za vlasy...

Objímte sa, vyzývala nás noc, lenže mne bolo clivo ako pred smrťou a kráčal som na stípnutých nohách

a s hučiacou hlavou k prahu hriechu, ale nevládal som ho prekročiť.

— Ja to neviem, — zahundral som, ale Liuka mlčala. — Ja to neviem, — zopakoval som ešte beznádejnejšie, ale Liuka sa ani nepohla. Pamätám si, že vtedy som sa rozplakal a povedal som si, že teraz vstanem, odídem do kuchyne a vezmem kuchynský nôž. A keď sa mi zamarilo, že Liuka už zaspala, naozaj som vstal a odišiel som do kuchyne hľadať medzi ravnícami a taniermi už zbrúsený, ale ešte vždy ostrý dlhý nôž. Spomenul som si na otca, na mamu a pomyslel som si, že sa im len uľaví, lebo už ich nebudem stáť ani tých tridsať rubľov mesačne. Ale žarty bokom, lebo ja by som si naozaj ľahol vedľa Boleslovasa, brata môjho otca, keby nie Liuka. Ticho sa prikradla, vzala mi nôž, hodila ho späť do hrnce s vodou a hnala ma do postele, akoby sa nič nebolo stalo. Noc nás už viac nevyzývala, aby sme sa objímali, a Liuka ma sedela pri hlave a hladkala moje blčiace vlasy.

— Liuka, povedz, budeš sa ešte so mnou priateľiť? — spýtal som sa, ale bál som sa pozrieť na ňu.

— Ak ma nezabije...

Ležali sme vystretí v posteli, Liuka ma chytila za ruku, akoby sme sa boli schystali na prechádzku. Hľadeli sme do tmy a kdesi blízko, celkom blízko akoby na zaprášenej polici medzi Boleslovasovými počarbanými denníkmi a vyblednutými medailami, medzi farebnými kamienkami, kdesi celkom blízko zbesilo tlklo a zmietalo sa živé, ešte detské srdce.

A vtedy sme začuli pomalé kroky v izbách otca a matky, kroky sa blížili k nám a ja som stisol Liuku za ruku. Zavírgali dvere.

Kaminskas ich opatrne odchýlil a zastavil sa pri prahu so zámkom od vonkajších dverí v ruke. Hľadel na nás červenými očami, utýranými nespavosťou, namáhavo dychčal otvorenými ústami a šíril trpký a od-

porný smrad potu a pálenky. Vtedy sme pocítili, že prišiel koniec, pretože nás pristihol celkom na prahu hriechu. Popraskané pery sa nám otvorili, z úst sa rinula vôňa orechov a namiesto slov „Heš, zubatá,“ nám z úst vykľzlo: „Amen.“

— Nič som nepokazil, — povedal Kaminskas a znova sa odmlčal. Potom položil zámku na stôl, zložil si čiapku, zabodol pohľad do Liuky a podišiel k posteli. Stisol v ruke roh prikrývky a pomaly ho ťahal k sebe. Liuka sa schúlila do kľbka a bolo počuť iba Kaminskasov pridusený dych s pálenkovým smradom. Mlčky pozeral na moje holé chudé plecia, na Liukine skrčené nohy, lakťom si utieral široké čelo skropené kvapôčkami potu. Prešiel pohľadom po celej izbe: po stenách, povale, dlážke, knihách na polici, po plachetnici s pestrými plachtami ušitými z rôznofarebných handričiek, po obruči prerazeného bubna a fľaši kyseliny dusičnej s nastoknutým gumovým cumlíkom. Potom vzal zo stoličky Liukine šaty, obrátil ich, natiahol jej ich na krk, strčil jej ruky do rukávov a posadil Liuku na peľasť postele ako neživú bábiku, vy-pchatú handričkami a pilinami.

— Kúpil som ti topánočky, — povedal Kaminskas a nešikovne si čupol Liuke k nohám. — Pomyslel som si, že ti treba kúpiť nové, veď staré sú už celkom obnosené.

Z každého vrečka vytiahol jednu lesklú lakovú topánku s mosadznou sponou a obul ich Liuke na nohy.

— Netlačia?

— Nie, — šepla Liuka.

— Tak môžeme ísť...

Kaminskas chytil Liuku za ruku, obrátil sa a druhou prehodil na mňa prikrývku:

— Nič som nepokazil... Zámku znova namontujem do dverí...

A odišiel aj s Liukou a zámkom. Nechal po sebe iba

dusivý smrad potu a pálenky. Ležal som omráčený, akoby som nemal síl prebrať sa z narkózy, a dýchal som otvorenými ústami...

Kaminskas zastrčil zámku do dverí a dôkladne priťahol každú skrutku. Liuka stála vonku za dverami v nových lesklých topánočkách, aké v našom mestečku ešte nikto nikdy ani len nevidel.

— Ty sa za to nikdy... Nikdy... — Liuka vzlykala nečujne, len plecيا sa jej triasli a pery chveli a šeptom, lebo celkom stratila hlas, kričala Kaminskasovi do chrbta: — Ty sa nikdy, nikdy nedostaneš do neba!

... Na cintoríne si vrany vijú hniezda, na cintoríne hrdzavejú plechové vence a chalani odlamujú z plôtikov olovené šušky. Na cintoríne odpočívajú všetci rovnako, len Boleslovas leží pod plechovou červenou hviezdou. Ani tu, ako sa hovorí, Boleslovas nedrží krok s verejnosťou nášho mestečka. Jeho hrob je zasypaný opadným lístím, halúzkami a smetím. Prší ako z krhly, vrany sedia celé našuchorené, otec zhrňa lístie do náruče a odnáša ho spolu s halúzkami k plotu. Začína mu byť horúco, vyzlieka si kabát a odkladá klobúk na lavičku. „Teraz spadnem...“ opakuje otec. Sako má už celkom premočené a ustarostene si meria tep.

Po cintoríne kráča chlap s lopatou na pleci a jeho tuhočervená tvár už zďaleka žiari.

— Ste mu bratia, alebo jednoducho príbuzní? — pýta sa chlap, ukazujúc hlavou na Boleslovasov hrob.

Otec sa smutno usmieva, oblieka si kabát, nasadí si klobúk, náhlivo sa prehrabúva vo vreckách saka a vyfahuje pokrkváný rubeľ:

— Zdravie mi neslúži...

Chlap s tuhočervenou tvárou si prezerá rubeľ a potom ho zastrčí do vrecka.

— Opravte hrob, okopte ho... — Otec hľadá kam-

si ponad cintorínske stromy, vyhrnie si golier a vfa- huje hlavu medzi plecيا.

Opravte... Okopte, opravte, okopte...

Na cintoríne si vrany vijú hniezda: na cintoríne hrdzavejú plechové vence a chalani odlamujú z plô- tikov olovené šušky, na cintoríne odpočívajú všetci rovnako...

HRAJTE SA, MOJI MILÍ, SO ŽIAROVKAMI

Tu u nás leje od rána do noci príšerný studený dážď, a tam na juhu, ako mi píše Aliukas Šovinis, „z oblohy neschádza slnko“ a kvitnú magnólie a všelijaké iné nádherné voňavé stromy. Irena Meškusová porodila mŕtve dieťaťko, ale ani ona mi nezabudla poslať naj- srdečnejší pozdrav a snímku — momentku z ich sln- kom ožiareného a magnóliami rozvoniavajúceho živo- ta. Aliukas Šovinis stojí v oslepujúco bielych noha- viciach, v rozopnutej bielej pásikavej košeli, hanblivo sa usmieva, v jednej ruke drží károvaný kufor a dru- hou stíska ruku Ireny Meškusovej. Tá žmúri oči od slnka a vyzerá sklúčená týmto oslepujúcim denným jasom a trblietaním mora — je taká maličká a krehká ako vrabček. Nič sa nedá robiť, šťastní ľudia sa pre- chádzajú v bielych nohaviciach, a ja sa váľam v posteli v montérkach, v ktorých chodím kopáť priekopy, a vo voľných chvíľach premýšľam o živote a všelijakých iných taľafatkách. A ak neprestane liať, budem sa musieť obesiť.

Ráno vletí do obloka mokrý list a sadá mi na tvár. Na ulici vrčí nákladniak. Vyskočím z postele a poze- rám — pri vratách stojí Liuka. Kaminskas sedí v ka- bine a Krpán sa uvelebil hore, medzi skriňami, zrkad- lami a rajnicami, na gauči, s dvoma žiarovkami v ru- kách.

Otec otvára dvere mojej izby a vzrušene hovorí:

— Čaká ňa tam ona, Kaminskasová.

— Viem, — hundrem. — Viem to aj bez vás...

Dajte mi pokoj.

Kaminskas zloží v kabíne noviny a motor zavýja. Liuka si zahryzla do pery a vracia sa k autu a ja vybieham na dvor bosý, tak ako som, a udychčane kričím:

— Liuka! Liuka, počkaj!

Obracia sa, už-už sa chce vrhnúť ku mne, ale zastane a obidvaja sa obzrieme vókol seba a klopíme oči, pretože aj Kaminskas, ktorý vystúpil z kabíny, aj Krpáň s dvoma žiarovkami v rukách, aj môj otec, dokonca aj moja operovaná matka, aj naši milí susedia za plotom, ba aj jednoducho zvedaví chodci zo všetkých strán na nás vyvažujú oči v očakávaní divadla.

Zastrčím ruky do vreciek a silím sa do úbohej imitácie úsmevu:

— Tak teda odchádzaš?

— Odchádzam, — usmieva sa na mňa Liuka a rozhodí ruky.

Na Liukiných topánkach sa leskne lak a mosadzné spony, celá je bohovsky pekná a sviatočne sa blyští, aj oči sa jej ligocú, akoby mala štyridsaťstupňovú horúčku. Až vyrastie, rozkvitne a bude ešte krajšia, lenže my v tom čase už možno budeme v hrobe.

— Maj sa! — vravím jej.

— Maj sa, — odpovie Liuka a pozerá mi na nohy.

— Nechoď bosý, zem je chladná.

— To nič, — uškrňam sa. — Som otužilý.

Liuka nasadá do kabíny. Kaminskas sa pomkne, uvoľní jej miesto a nákladník mi navždy mizne z očí. A ako posledného Kaminskasa vidím Krpáňa, ktorý žongluje dvoma žiarovkami. A znova, nech to parom uchyťí, začína liať.

NIKDY SA KU MNE NEVRACAJ, LIUKA, MÔJ ŽIVOT, NIKDY

Zuní tíšina, vókol mňa sa rozprestiera nekonečné, ako-by rozriedené priestranstvo — spredu, zozadu, z bokov — a ticho ako v hrobe. Nepočuť ani len vietor, ktorý unáša pichľavý prach, čo sa zabodáva do očí ako ihly.

— Slepem!!! — Liuka ráta so zažmúrenými očami náboje a čistí ich od piesku.

Bližia sa, raz sa strácajú z dohľadu, raz sa zasa zjavujú vpredu, zboku, za chrptom, ostré a mihotavé ako zrníčka prachu, a zrazu sa vynárajú tesne na dosah ruky.

— No pasaran! — kričím, Liuka sa mi vešia na krk, zhadzujem deku, otváram oči a vidím, že prežúvam Liukinu stužku.

Zapálil som stolnú lampu, stužka zvlhla a roztrhla sa, žalúdok mi skrúcali kŕče a nutkalo ma na vracanie. Vstal som z posteľe a vyšiel som z izby, hmatkajúc po stenách ako môj starý otec za menovej reformy.

V kuchyni horelo svetlo a začul som monotónne klopkanie.

Môj otec sa skláňal nad stolom v pásikavej pyžame, lopatky mu trčali ako krídla ošklbaného vtáka, rozbíjal kladivkom orechy a vylúpnuté jadrá hádzal do priehľadného skleneného tanierika. Vstal, zložil si okuliare, otreľ ich o pyžamu, znova si ich založil a akosi ostýchavo povedal:

— Dnes máš narodeniny... Spomenul som si, že máš rád orechy...

— Naozaj si si na to spomenul? — spýtal som sa prekvapene a vzrušene.

— Pokúsím sa upiecť orechový chlieb. Možno sa mi podarí... — usmial sa otec a rozhodil ruky. —

Len orechov mám málo, spomenul som si na to prineskoro.

Potom vstala z postele matka a nazrela do dverí. Bosá, v dlhej nočnej košeli s vyšitými lesnými jahodami ukazovala usmiatym pohľadom na otca. Potom privrela dvere, ale o chvíľu prišla do kuchyne a odovzdala mi darček — biele nohavice, aké nosia len džokeji, ringoví rozhodcovia a niektorí šťastní Iudia.

— Len som ich nestihla obšif...

Obliekol som si nové nohavice a boli mi trochu voľné — v poslednom čase som dosť schudol. Otec odložil kladivo a prezrel si ma od drieku po päty.

— Pekné nohavice, ale povedal by som, že nie veľmi praktické.

— Možnože v takých nohaviciach budem v našom mestečku naozaj vyzeráť ako biela vrana a čoskoro ma zahádza batožinou, pretože nie som ringový rozhodca ani džokej, ani... ani...

Sadli sme si za stôl a začali sme oslavovať moje narodeniny.

Matka obširne rozprávala, ako ma rodila, že som sa mohol narodiť mŕtvym ako plynom otrávené dieťaťko Ireny Meškusovej. A otec rozprával, ako päť ráz utekal z nemocnice domov a späť s dekou a plienkami a že vojak s puškou ho pokladal za spojku „lesných bratov“.

— Ďakujem vám, otec, — povedal som, — aj vám, Elyte, že ste na mňa nezabudli.

— O čom to hovoríš, — povedal vzrušene otec a dokonca sa začervenal. — Nie som až taký beznádejný sklerotik, aby som zabudol na teba.

Elyte sa len usmievala, nemohla sa smiať naplno, pretože ju ešte bolela jazva po operácii.

Bola už polnoc, keď som objal otca a matku a povedal som:

— Nech mi ruka odpadne, ak niekedy zabudnem na teba, otec, a na teba, Elyte.

/54/

Odchádzali spať do svojej izby, ale jednoducho sa obzerali, pretože sa nemohli vynadívať na syna.

Upratol som kuchyňu, umyl riad, pozbieral škrupiny a vzal si za hŕstku orechov, ktoré mi vyľúskal otec — boli lanské, vyschnuté, scvrknuté a horké — nie sú to tie pravé orechy, nie je to ten pravý orechový chlieb, ktorý možno nikdy nebol a nebude.

Zhasol som v kuchyni svetlo a povedal som, pomaly prežúvajúc orechy:

— Nevracaj sa ku mne, Liuka, môj život, nikdy viac sa nevracaj...

A POSLEDNÁ KAPITOLA

Maturoval som ešte s vyznamenaním. No tým sa všetko skončilo, viac nedošlo v mojom živote k ničomu pozoruhodnému, pretože zrazu ma nebavilo byť nadsencom. Celé leto som premýšľal, či sa oplatí stať napríklad chirurgom iba preto, lebo voľakedy mi vyrezali slepé črevo, alebo povedzme hercom, pretože kedysi som nezabudol na scéne text ani s prestrelenou hlavou... No možno by som sa mal stať najobvyčajnejším horárom, nastahovať sa kamsi do húšavy, žiť úplne osamote so psami, puškou a spomienkami na prežitý život. Jednako však všade — aj tu, aj tam — prebehli prijímacie skúšky bezo mňa.

A Aliukas Šovinis zatiaľ písal, aké je v rodinnom živote dôležité, najmä pre ženy, mať svoj kútik, a všetlíkajú iné taľafatky, o ktorých je smiešne čo len hovoriť. Ešte písal, že po večeroch s Irenou často na mňa spomínajú, hádajú, čo asi robím, ako žijem, čím sa zapodievam, ako teraz vyzerám a podobne, a verte či neverte, vraj to robí ich život radostnejším. Je až trápne čítať dačo také, ale Aliukas Šovinis opakoval takmer v každom liste to isté, kým som definitívne neupadol do rozpakov a neprestal mu celkom odpove-

/55/

dať. Veď napokon som aj ja musel žiť ozajstne, pretože v našej rodine sa diali dosť pozoruhodné udalosti. Moji rodičia sa za ten rok bez Liuky znova zblížili, podľa všetkého ako v mladosti, ba až tak, že nemohli jeden bez druhého žiť. Raz večer ma Elyte a otec vyviedli na prechádzku do mestečka, chytili ma z oboch strán za ruku a zrazu ma zajakávajúc sa a červenajúc poprosili, aby som ich pochopil správne, je to vraj záležitosť celej rodiny, spoločná, a navyše som už dospelý... Skrátka, Elyte s oteckom čakajú rodinný prírastok — bračeka alebo sestričku. Pochopil som ich správne, hoci spočiatku ma nevedno prečo pochytila zlosť a cítil som sa akýsi nesvoj, no jednako som im povedal, že sú ešte chvalabohu mladí, v rozkvetení, že mám strašne rád malé deti a vždy som túžil po bračkovovi alebo sestričke. Moji rodičia boli dojatí a dokonca ma chceli vybozkávať, ale ja som si už dávno odvykol od takých nežností a chytro som zdúchol do svojej izby.

Celý september ma otec krmil bez reptania, bez jediného slova, hoci som ako prv zaháľal. Mal som, ako sa hovorí, otvorené všetky cesty, ale ešte vždy som sa nijako nemohol rozkývať a rozhodnúť. Jednoducho som nevedel, čím začať. A v októbri som definitívne klesol na duchu a povedal som otcovi, nech so mnou robí, čo chce. Našiel mi celkom znesiteľnú prácu vo svojom Dome kultúry, pretože jemu samému by bolo trápne vidieť syna, ktorý zdedil po ňom nevšedné schopnosti, ako vláči povedzme v mliekárni kanvy, alebo vykupuje všelijaké handry, kosti a iné zberné suroviny. V októbri som priniesol domov prvý plat a už som sa nemusel cítiť ako príživník a darmožráč. No v októbri, nech to bolo akokoľvek čudné, zrazu napadol prvý sneh — spočiatku snežilo pomaly, akoby nechtiac, ale potom jednotaj smelšie a smelšie — a vtedy mi poštár po prvej sаниci priniesol list, kratučký, len pár slov a bez adresy

odosielateľa. Čítal som list niekoľko ráz za sebou, prezrel som si ho zo všetkých strán, presvietil som ho proti svetlu, ba som ho aj ovoňal. Zacítil som prírodnú vôňu vína, ktorým podľa všetkého list poliali. Do kuchyne vošla Elyte s vlniakom prehodným cez plecia, prestal som oňuchávať list a s krivým úškrnom som ho podal matke. Mama dlho čítala list, hoci v ňom stálo iba toľko: „Nehnevaj sa, Andrius, odpusť mi, ak môžeš, ale jednako, jednako ľúbim iba teba...“ Elyte začala klipkať očami, presne ako ja ovoňala papier a spýtala sa:

— Prečo... Prečo tak píše?

— Neviem. — Lahostajne som sa usmial, pokrčil som plecami a zrazu som vybuchol: — Odkiaľ mám vedieť prečo?

— Ale veď ty vieš, Andrius, kto ti píše.

— Nikto mi nepíše! — vykrikol som, vytrhol som Elyte list z rúk a hodil som ho do sporáka. — A vôbec, neprosil som nikoho, aby mi písal...

Zamkol som sa vo svojej izbe. Padali veľké snehové chumáče, ani sa nestihli roztopiť na zemi... A veď bol ešte len október... Áno, úplne som klesol na duchu a vôňa orechového chleba nenávratne vyprchala...

Keď Elyte odišla z kuchyne, vkradol som sa ta a otvoril som dvierka na sporáku. List zhrdzavel na horúcom popole a už-už mal vzbĺknuť. S Liukou sa čosi stalo, čosi nenapraviteľné, a ja som cítil, že to bolo práve to, k čomu nedošlo vtedy, keď sme obidvaja boli ešte takmer deti. Vďaka ti, Liuka, že si na mňa nezabudla, že si mi napísala práve teraz... A nestrachuj sa, všetko je v poriadku, aj sneh je, ako sa patrí, prvý sneh... A nič sa nestalo, láska moja, lenže staré detské topánky si už neobuješ.

V ten deň som si uložil veci do kufra, uviazal som si už vyšedivenú Liukinu stužku na krk pod košeľu, dočkal som otcov návrat z práce a odišiel som

z domu. Dokonca sa ma trošičku dotklo, že rodičia nezačali lamentovať a rozlúčili sa so mnou pomerne pokojne. Podistým už dávno nastal čas na rozchod.

Noviny boli plné inzerátov: Prijmeme... Prijmeme... Prijmeme... Prijmeme takých, onakých a všetkých. A všade potrebovali Andriusa Šatasa, všetky cesty mal otvorené, ale musel si vybrať jednu cestu z dvoch: odísť z mestečka, alebo ostať tu. Vybral som si, ale keď som vyšiel s kufríkom v ruke na hradskú, ešte som sa nerozhodol, kam sa pobrať. Napriek tomu som mal srdce ľahké a pokojné. Vedel som, že otec, Elyte, Liuka, Aliukas Šovinis a dokonca aj Irena Meškusová ma majú radi. Nemal som nepriateľov a život sa ku mne v podstate nesprával nevraživo.

Za mnou ostalo v snehovom závoji rodné mestečko, náš dom, škola, družstvo, predajňa petroleja a cintorínske stromy, pod ktorými odpočíva Boleslovas Šatas, brat môjho otca. Hlboko som vdýchol chladný vlhký vzduch a pomyslel som si: Predsa len je dobre, že ja, Andrius Šatas, nech som akýkoľvek, žijem, jestvujem na svete, a ako by bolo zle, keby som nežil.

Ešte raz som sa obzrel dozadu, a aby som nič, nič nezabudol, zapísal som si ceruzkou do zápisníka: „Dnes, dvadsiateho ôsmeho októbra, napadol prvý sneh.“

Duokiškis
